

A középfokú szakképző intézményrendszer átalakulása a 2007. nyári törvénymódosítás után

Zárótanulmány

Írta: Mártonfi György

A kutatást vezette: Lannert Judit

Közreműködtek: Békési Kálmán, Sinka Edit

Budapest, 2009. június

Készült az Oktatásért Közalapítvány, valamint a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet támogatásával.

Bevezetés

Az alapprobléma

A TISZK-rendszer kialakulásának előzményei az évtized elejére nyúlnak vissza. Erre az időre világossá vált, hogy a kilencvenes évek szakképzési innovációs folyamata nem fenntartható pályára került. Az iskolarendszerű szakképzés a kétharmados önkormányzati törvény által szabályozott intézményfenntartói keretek mellett szétszabdalttá vált. Ezernél több intézmény szerepelt az iskolarendszerű szakképzési intézmények feladatellátási helyeinek listáján, a győri Közoktatási Információs Iroda 2007. őszi listáján 844 iskolának volt szakképzést előkészítő és/vagy szakképző évfolyamon tanulója. Ezek közül 150-ben a tanulók létszáma nem haladta meg az 50 főt, 214-ben (az intézmények negyedében) a 100 főt, és 333-ban (az intézmények kétötödében) a 200 főt. Csak minden harmadik, szám szerint 285 intézmény diákjainak száma érte el az 500 főt és minden tizenhatodik, 57 intézményé az 1000-et. Ha mindehhez hozzávesszük az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) viszonylagos elaprózottságát, az állami és önkormányzati finanszírozás megoszlását, az állami és magánszféra eltérő versenyhelyzetét, akkor világos, hogy a szakképzés hatékonyabbá és eredményesebbé válásának kemény strukturális korlátai is voltak, amelyek minőségbiztosítással nem kezelhetők.

A hatékonysági és eredményességi javulást két nagyszabású rendszerinnovációs folyamattól várták, melyekre 2004-től a Nemzeti Fejlesztési Terv keretében került sor, finanszírozását pedig a Strukturális Alapok forrásai biztosították. Az egyik az Országos Képzési Jegyzék moduláris megújítása volt, a másik az intézményrendszer koncentrációja ún. Térségi Integrációs Szakképző Központok (TISZK) létrehozásával, vagy inkább létrejöttének támogatásával.

A TISZK-ek előképei

A szakképzés-politika egyik alapvető célja ebben az időben az volt, hogy a szakképzés forrásait koncentrálja. Egyrészt a szétszabdaltságot kívánták megszüntetni, lényegesen csökkentve a szakképző intézmények számát és növelve átlagos méretét, és a források koncentrálásával a fejlett technológiák képző központokban való koncentrálását kívánták

elérni. Hiába folyt be az iskolákhoz és a pályázati alapba évente több tízmilliárdos forrás a szakképzési hozzájárulás révén, annak elaprózása miatt csak elszórtan állt rendelkezésre korszerűen felszerelt labor és tanműhely, ráadásul ezek kihasználtsága is alacsony volt, fenntartásuk és működtetésük forrásai olykor elapadtak.

A nemzetközi példák közül kettő olyan volt, amely mély hatást gyakorolt a szakképzés-politika alakítóira. A holland regionális képző központoké (regionaal opleidingencentrum, ROC) és a német „üzemközi”, vagy „üzemek feletti” képző központoké (Überbetriebliche Bildungszentrum).

Bár a másfélszer népesebb Hollandiában a kilencvenes évek elején a magyar intézményeknél átlagosan háromszor nagyobb tanulólétszámú iskolák működtek (számuk 1994-ben még 400 fölött volt), a gazdaság befolyásos szereplőinek javaslatára a képzés koncentrálását határozta el a politika. A szabályozás által kiváltott kényszerfűzők következtében az évtized végére mintegy 40 regionális képző központban folyt a szakképzés döntő hányada, amelyek átlagosan közel 20 ezer tanulót képeztek tagintézményeikben. A koncentrálistól a ráfordítások csökkenését is remélték, de a mamutszervezetek megnövekedett menedzsment kiadásai miatt ezt nem sikerült elérni. A rendszer ugyanakkor átláthatóbbá, szervezettebbé, irányíthatóbbá vált, amely valószínűleg pozitív hatást gyakorolt a képzés színvonalára, így az valószínűleg hatékonyabb lett.

Németországban a duális rendszerben tanuló diákok jelentős hányada kisvállalkozásoknál folytatja szakmai gyakorlatát, ahol általában nem találkozik a legkorszerűbb technikákkal és technológiákkal. Az itteni képző központok elsődlegesen technológiai centrumok, amelyekben tipikusan kiegészítő jelleggel gyakorolnak a diákok, bár ezek romló gazdasági helyzetben a képzési kínálat növelését is szolgálták. Az üzemközi képző központok az elmúlt évtizedben fokozatosan alakultak át ún. kompetenciacentrumokká, tehát nemcsak a technológia, hanem a szakdidaktika minőségi központjaivá is, amelyek így az iskolák és gyakorlati képzésben szerepet vállaló vállalkozók számára szolgáltatásokat is nyújtanak, és egyesek szerint a duális rendszer harmadik lábáivá vál(hat)nak. (Mások éppen ettől féltik.)

Az előzmények

A hazai történések 2003-ra nyúlnak vissza. Szűk államigazgatási körökben ekkor formálódtak azok a célok és megoldási módok, amelyek a vonatkozó 2004-es HEFOP-pályázatok felhívásaiban¹ öltöttek testet. Árulkodó tény, hogy az első időkben még „Technológiai Központok”-ról beszéltek, a térségi és az integrált jelzőket csak később kapták az elképzelt központok. A 2004-es pályázat régióként két, a két fővárossal együtt összesen 16 központ létrehozását finanszírozta². A következő években hazai (szakképzési alap) forrásból régióként további egy TISZK létrehozását akarták támogatni, de végül ez elmaradt, úgyhogy az Új Magyarország Fejlesztési Terv forrásainak a bevonásáig újabb TISZK-ek létrejöttét nem támogatta semmilyen forrás, de a „tiszkesedés” – valamilyen konstrukcióban való – folytatását soha nem kérdőjelezték meg, az mindvégig napirenden volt.

Említést érdemel az előzmények között az a 2006-os OMAI-pályázat, amely a későbbi TISZK-szerveződések gondolati előkészítését, lehetséges partnereinek együttgondolkodását támogatta konzorciumonként mintegy 10 millió forinttal. Ez a „hadgyakorlat”, ahogy szellemesen jellemezte egy megyei osztályvezető nagyban hozzájárult ahhoz, hogy egy-egy térség kulcsszereplői megismerjék egymást, egymás iskoláit, egymás félelmeit. Jó néhány esetben a 2007 őszi tárgyalások ezekben az együttműködő körökben indultak el, nem kellett előlről kezdeni a folyamatot, a tárgyalások tulajdonképpen az újonnan megismert feltételek mellett folytatódtak.

2006 egyben választási év is volt, és az új kormányban a szakképzés új minisztériumhoz került, új vezetők irányítása alá. Ez a „tiszkesedésnek” is új, a lazább konzorciumi együttműködések helyett szorosabb koncentrációt és összehangolást megcélzó koncepcióját hozta el, amely a közoktatási törvény 2007. június 25-én elfogadott módosításában jelölte ki az együttműködés kereteit az intézmények és fenntartóik számára. A módosítás nagy horderejű volt, és ezt valamennyi szereplő rögtön átlátta. A változások lényegét az jelentette, hogy a következő év szeptemberétől csak azok az intézmények/TISZK-ek maradtak jogosultak szakképzési hozzájárulások fogadására és bizonyos fejlesztési pályázatokon való részvételre, amelyek

¹ HEFOP 3.2.2 és 4.1.1

² Az első 16 TISZK-ről a GKI folytatott kutatást Munkácsy Anna vezetésével, melynek zárótanulmánya reményeink szerint hamarosan publikus lesz.

- 1.) legalább 1500 tanulóval rendelkeznek a szakiskola és szakközépiskola 9-15. évfolyamán, valamint
- 2.) elfogadják az illetékes RFKB-k döntéseit a beiskolázás arányairól és irányairól, azaz lemondanak autonómiájuk egy fontos szeletéről, intézményeik profiljának önálló alakításáról.

A TISZK-ké szerveződés modelljeit a jogszabály részletesen felvázolta, azt 2007. kora őszen számos előadás és ismertető cikk tárgyalta.

A kétharmados törvénymódosítás hiányában, de jelentős uniós fejlesztési források felhasználásával egy több éve érlelődött eredeti ötlet öltött testet egy bátor, a rendszert alaposan megváltoztató jogszabályban. 2007. őszen a hazai szakképző intézmények úgyszólván valamennyi fenntartója átlátta, hogy lépni kell. Megkezdődött az az átalakulás, amely a korábbi mintegy ezer szakképző intézmény döntő többségét körülbelül nyolcvan³ Térségi Integrált Szakképző Központba tömörítette, az intézményrendszert, az iskolák és fenntartók viszonyát egy-két év alatt gyökeresen átalakította.

Kutatásunk témájául ennek az átalakulásnak a vizsgálatát választottuk. Három régióban tártuk fel az első másfél év legfőbb történéseit, a kulcsszereplők szándékait, érdekeit, kompromisszumait. Felvázoljuk az új helyzet legfontosabb jegyeit, paramétereit, adatait. A változásnak természetesen vesztesei és nyertesei vannak – bár nyereségeik-veszteségeik nem mindig azonosíthatók be egyértelműen –, de akármilyenek ítélik is az előny-hátrány szaldót, az intézmények, vezetőik és fenntartóik valamennyien új helyzetben vannak. Ezt az új helyzetet és az ahhoz vezető utat kívánjuk nagy vonalakban megmutatni. Reményeink szerint ez hozzájárul ahhoz, hogy a legfőbb szereplők – a kormányzati és önkormányzati politikusok és közigazgatási szakemberek, a TISZK-ek és intézményeik vezetői, az RFKB-k tagjai – pontosabban megérthessék a változások lényegét, szakmai lehetőségeit és veszélyeit, felismerhessék és képviselhessék érdekeiket az átalakult együttműködési térben, illetve küzdőtérben, megfelelő stratégiai és taktikai válaszokat legyenek képesek adni a felmerülő kérdésekre.

³ A dolgozat írásának időpontjában 77, és ez a szám már alig fog változni, leszámítva az esetleges további fúziókat és szétválásokat, valamint a 2005-ben alakult TISZK-ek további átalakulását.

A kutatás módszere

Mínt hogy egy meghatározó fontosságú folyamat kezdetét vizsgáltuk, ezért a folyamat egy viszonylag széles szegmensére próbáltunk legalább nagy vonalakban rálátni. Magyarország 7 régiójából háromnak a „tiszkesedését” vizsgáltuk. A választandó régiók közül eleve kizártuk a Központi régiót. Abban a főváros meghatározó súlyú, és az alapjában véve egyetlen fenntartó szándékait tükröző folyamatok lényegüket tekintve függetlenek a tiszkesedés egészének folyamatától, amit mi sem bizonyít hitelesebben, mínt hogy e koncentrációs folyamatok korábban kezdődtek, mínt az említett jogszabály életbe lépett volna. Természetesen a jogszabályi keretekhez illeszkednek, de legalább ilyen pontos az a megfogalmazás is, hogy a jogszabály illeszkedett a budapesti törekvésekhez, amelyek egyébként teljes mértékben összhangban állnak az országos szakképzés-fejlesztési célokkal, stratégiával.

A hat vidéki régió közül minden másodikba mentünk el. Már a pályázatban is jeleztük, hogy a két fejlett dunántúli régióból választunk egyet, és a négy, magyarországi viszonylatban alulfejlett régióból választunk kettőt. A mintaválasztás érdekében valamennyi régió RFKB-jának kulcsszereplőivel – elnökével, vagy kamarai társelnökével és fenntartói delegáltakkal – felvettük a kapcsolatot, és összesen 8 feltáró beszélgetésre került sor. Tél közepére a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézetnél folyó TISZK-regisztráció is lendületet kapott, januárra a tiszkesedés alapparaméterei (hol kik, hányan társulnak) körvonalazódtak. A folyamat vázlatos megismerése után annyi világossá vált, hogy valamennyi régió esete érdekes, elemzésre érdemes, a legfőbb kutatási kérdéseink legtöbbjének vizsgálata valamennyi régióban releváns volna. A választáskor ezért néhány speciális szempontot vettünk figyelembe. Nagyon fontos szempont volt, hogy a fejlett Közép-Dunántúlon, valamint Észak-Magyarországon a többi régió 6-8 TISZK-jével szemben 12-12 társulás és/vagy társaság alakult. Mínt hogy úgy döntöttünk, hogy a régióban alakult *valamennyi* TISZK vezetőjét és egy fenntartó kulcsemberét felkeressük, hiszen a kialakulás története egymással kölcsönhatásban fejlődtek, de a kutatás erőforrásai (pénz és idő) ennél a két régiónál ezt nem tette volna lehetővé, őket kihagytuk a mintából. Dél-Dunántúllal szemben végül azért választottuk a két alföldi régiót, mert itt az alaphelyzet sokkal „logikusabbnak” tűnt, kevesebb izgalmas történetet ígért (talán az egyetlen Somogy megyét leszámítva, ahol Balaton-parti és a horvát határ mentén fekvő iskolák kerültek azonos TISZK-be, sőt két szomszéd megyébe is átnyúltak TISZK-jei). Végül

tehát a fejlett Nyugat-Dunántúl és az alulfejlett Észak- és Dél-Alföld TISZK-jei kialakulásának történetébe nyertünk betekintést.

A kutatás alapvetően a kulcsszereplőkkel készített interjúk és kiegészítésképpen tőlük kapott, illetve az Interneten talált dokumentumok elemzésén alapult. Összesen 57 interjút készítettünk. A megkérdezettek közül 22-en valamilyen városi vagy megyei fenntartót képviseltek, 19-en TISZK-vezetők, 13-an iskolaigazgatók voltak, 3 fő pedig a kamaránál töltte be pozíciót. A megkérdezettek között – fenti pozícióik mellett – 12 fő tagja valamelyik RFKB-nak, 7 fő pedig politikus is, városi vagy megyei képviselő.

Miután a „tiszkesedés” egész történetének leírására, az egyes TISZK-ek keletkezéstörténetére koncentráltunk, és erőforrásaink korlátozottak voltak, ezért néhány olyan szereplőnek a meginterjúvolására nem került sor a kutatásban, akikkel eredetileg terveztünk beszélgetést, de akik elsősorban az események mellékszálában voltak érdekeltek. Nem kerestünk fel egyetemi vezetőket, speciális szakiskolákat, és csak egyetlen nem önkormányzati intézményvezetővel interjúztunk. A kulcsszereplők – a bábáskodásnál a tárgyalásokban résztvevő fenntartók és a megalakult TISZK-ek, valamint legfontosabb intézményeik vezetői – ugyanis a fő motívumokat el tudták mondani az egyetemek, speciális szakiskolák és a nem önkormányzati szakképzők bevételeire vagy kihagyására, a velük való tárgyalások fő mozzanataira, esetleg ezek elmaradására. A 3 régióban összesen 23 TISZK alakult, amelyek közül végül 21-hez eljutottunk (helyi bejegyzésű, de nem területi elven szervezett TISZK-ek maradtak csak ki). Legalább két fővel beszéltünk minden helyszínen, így a fenti szereplők felkeresését csak úgy tudtuk volna megoldani, ha nem teljes körű a TISZK-ek felkeresése és az esettanulmányokban való vázlatos bemutatása. Ez legfőbb célunkkal ellentétes lett volna. A fentiek közül az egyetemi és speciális szakiskolai kérdést – távolról sem mellékes – részproblémának, a rendszer egésze szempontjából másodlagos problémának gondoljuk, az alapítványi iskolák sorsát viszont a rendszer egészének alakulása szempontjából is fontos, alaphelyzetét tekintve is konfliktusos, kutatandó kérdésnek. Ennek a képzési piacon százas nagyságrendben jelen lévő intézményi körnek a helyzetét a 2007. nyári szabályozás nem volt képes kezelni, és úgy gondoljuk, hogy további szerepük, sorsuk kérdése hamarosan fókuszba kell kerüljön.

Van még egy nagyon fontos, és nagy hangsúllyal megcélzott célcsoport, akihez nem jutottunk el: a TISZK-ekből kimaradt intézmények vezetői. Hozzájuk azonban azért nem

jutottunk el, mert gyakorlatilag nem léteznek. Egyetlen jelentős, nem önkormányzati iskolát azonosítottunk, ahol azonban nem kívánták megosztani velünk távolmaradásuk indokait. Az államigazgatási és szakértői körben is meglévő hiedelemmel ellentétben úgyszólván nincsenek kimaradó önkormányzati fenntartású iskolák. A fenntartói és TISZK érdekeltségek olyanok voltak ugyanis, hogy a kis városkák 50-100-150 főt beiskolázó önkormányzati intézményeit is bevitték fenntartóik a TISZK-ekbe, pedig ezek megszűnése, kimaradása az egyik – ha nem is deklarált – szakpolitikai cél, de legalábbis remény volt. Erre most egy-két évig bizonyosan várni kell. Kimaradó felsőoktatási intézmények, speciális szakiskolák természetesen vannak, de ők alanyi jogon jogosultak a szakképzési hozzájárulás fogadására, számukra a kimaradás nem jelent kockázatot. A kimaradók között van minisztérium által fenntartott intézmény is, de ez sem kisselektálásukra utal. Valószínűleg sok kimaradó iskola van viszont az alapítványi körben – itt tűnik legnagyobbak a keresgélés, helykeresés –, de mint jeleztük, ezt egy külön vizsgálendő, megoldandó, hangsúlyos kérdésnek tartjuk. Az itt leírtak is döntő mértékben az önkormányzati fenntartású szakképző intézményrendszeréről szólnak.

A kutatás eredményei

Az egész országban lezajlott folyamat fő mutatói

A kutatás 3 régió tiszkesedési folyamatainak megismerésére, leírására⁴, és ezek tanulságainak jelen tanulmányban való megfogalmazására törekedett elsősorban, de az Interneten elérhető alapadatok, mindenképp előtérbe a TISZK-regisztráció alapján érdemes felvázolni a teljes képet is.

2009. június végén 77 TISZK szerepelt a regisztrációban, az utolsó bejegyzés június 26-i. A legkorábbi „új”, azaz nem első körös, 2005-ös TISZK-ek, már 2008 elején létrejöttek, és a most létezők nagy része formálisan az év közepére megalakult, de az első három regisztrációra csak szeptember 30-án került sor. A regisztrált TISZK-ek száma október végére 27-re, november végére 45-re, december végére 68-ra emelkedett, 2009 első félévében csak további 9 TISZK regisztrációjára került sor.

A közép-magyarországi régiótól eltekintve régióként 6-12 TISZK alakult, legalábbis a bejegyzett központ szerint (lásd az 1. táblázatot). A TISZK-ek mintegy negyede-ötöde ugyanis nem területi elven szerveződött. Ez elsősorban a magániskolák által létrehozott szakképző központokra jellemző, de ilyen az Országos Egyházi TISZK kft., és ilyennek tekinthetők azok a főleg a megyei fenntartók által kezdeményezett társulások, amelyek a megyék átellenes végeinek kistélepléseit fogják egybe, amelyek közé beékelődik a domináns megyeszékhely.

⁴ A 3 régió TISZK-jeiről készült leírások NEM publikusak, nem tekintjük őket közérdekűnek. Számos bizalmas jellegű, nem publikusnak szánt információt tartalmaznak, sokszor egyoldalú megközelítésen, véleményen alapulnak, hiszen nem volt lehetőségünk sok szereplő véleményének megismerésére, az összességében hiteles tanulságokat reményeink szerint ez a dolgozat tartalmazza.

1. táblázat

A TISZK-ek és az azokba bevitt iskolák száma régióként

Régió	TISZK-ek száma	Iskolák száma
Dél-Alföld	8	76
Észak-Alföld	7	92
Észak-Magyarország	12	78
Dél-Dunántúl	6	56
Nyugat-Dunántúl	8	92
Közép-Dunántúl	12	78
Közép-Magyarország	24	151
Összesen	77	623

Talán még pontosabb képet kapunk, ha nem csak régióként, de megyéenként is jelezzük a felállt társulások és társaságok számát, ugyanis a területi elven szerveződött többségnél ezek a megyehatárokat csak kivételes esetben lépik át – 5-6 ilyen esetet ismerünk –, a legtöbb esetben valamennyi szakképző intézmény ugyanabban a megyében található. Ezek szerint 5 olyan megye van, amelyben alapvetően egy TISZK szerveződött: Baranya, Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád és Tolna. Utóbbi jellegzetessége, hogy nem fedi le az egész megyét, a csongrádi eset egyediségét pedig az adja, hogy megalakulásakor a megyehatáron túl is nyúlt ez a szerveződés. Négy olyan megye van, ahol legalább négy helyi TISZK jött létre (Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Veszprém), a többiben kettő vagy három. Nem a megyék mérete, sokkal inkább helyi döntések függvénye az, hogy mennyire koncentrált vagy éppen „szétszabdalt” a helyi TISZK-rendszer. Az egyik legnagyobb megyében, Szabolcs-Szatmár-Beregben két szerveződést találunk, a sokkal kisebb Hevesben és Veszprémben négyet-négyet. Csak Miskolc városának iskoláit 3 TISZK-be szervezték, a hasonló nagyságú Győrért egybe, míg Szeged és Pécs intézményei Baranya és Csongrád úgyszólván összes intézményével egy TISZK-be kerültek.

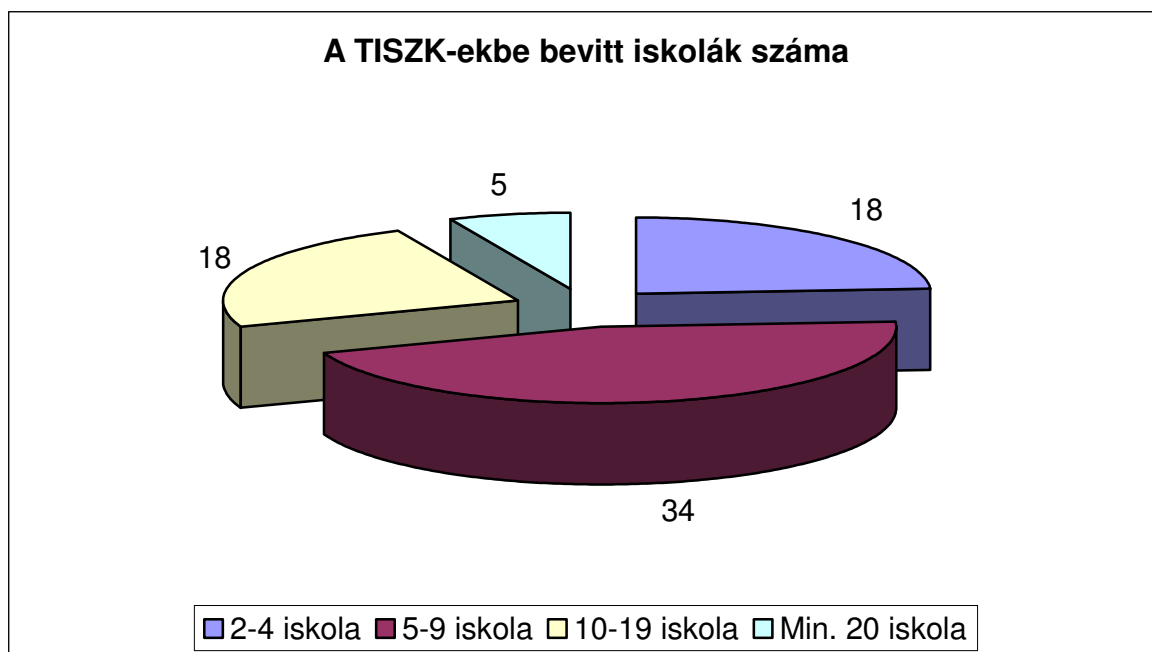
Az első 75 TISZK-be bevitt iskolák összes száma a regisztrációs nyilvántartás 2009. június közepi állapota szerint 623. Ez azt sugallja, mintha az intézmények jelentős része, akár több száz is kimaradt volna e szervezések közül, hiszen „ezernél több” szakképző intézményt említ minden közszereplő, amikor a szakképzés elaprózottságáról beszél – teljes joggal. Több dolgot kell itt figyelembe vennünk. Egyrészt az intézmény-összevonások nagy számát, ami az elmúlt éveket jellemezte, de különösen 2007-2008-at, a tiszkesedés időszakát. Szolnokon például két – egy műszaki és egy szolgáltató – szakközépiskolába szervezték a város számos intézményét, ezekben mintegy 5000 diák tanul, korábban ez legalább 8-10 iskolát jelentett.

Az „ezernél több” sokaságba beleértik a speciális szakiskolákat is, egyebek mellett a középsúlyos fogyatékosok számára fenntartott intézményeket is, amelyek csak némi megszorítással sorolhatók a szakképzésbe, a TISZK-ekben viszont általában nem találjuk meg őket. Nincs bent a művészeti és kézműves iskolák egy része sem (például az, amely tizenegynéhány „szórakoztató zenész II.” OKJ-s diák képzésével foglalkozik), illetve azok, amelyek az alapító okirat szerint szakiskolai, szakközépiskolai feladatellátásra jogosultak, de momentán egyetlen tanulójuk sincs. Amúgy a Közoktatási Információs Iroda 2007. októberi adatai szerint 13 „szakképző” intézményben 9-15. évfolyamon maximum 10 diák, 70-ben maximum 30, 150-ben pedig maximum 50 diák tanult). Nincsenek benne ebben a 623-ban a még nem átalakult első körös TISZK-ek iskolái sem (első pillantásra is hiányzik az összes tatabányai iskola), valamint például néhány minisztérium által fenntartott intézmény. Nincsenek benne továbbá azok, akik utóbb csatlakoztak, vagy akiket utóbb vittek be fenntartóik különböző megfontolással (erről lásd később). És azok sem, amelyek csupán társultak a TISZK-ekhez, ezáltal jogosultak a szakképzési hozzájárulás fogadására, feltéve ha az RFKB-döntéseinek, illetve az adott TISZK majdani döntéseinek alávetik magukat. És valóban vannak kimaradók, mindenekelőtt a magánszféra iskolái között. Erről a szektorról részletes képpel nem rendelkezünk, de azt biztosan állítjuk, hogy a az önkormányzati iskolafenntartók úgyszólván teljes körűen bevitték intézményeiket a TISZK-ekbe.

Az egyes társulások és társaságok eltérő számú iskolával rendelkeznek (lásd az 1. ábrát). A TISZK-ek negyedében legfeljebb 4 intézmény van, 45%-ukban 5-9 iskola, 20-nál többet mindössze 5 esetben irányítanak az új szervezetben.

1. ábra

A TISZK-ekbe bevitt iskolák számának megoszlása az első 75 TISZK-nél, N

Forrás: NSZFI honlapja, TISZK-regisztráció, https://www.nive.hu/tiszk_regisztracio/tiszk_lista/index.php

A modellek tekintetében pontos képet nem tudunk alkotni (a regisztrációból ez általában nem derül ki). Itt eligazít viszont egy a Szakoktatásban megjelent cikk⁵, amely még „csak” 70 TISZK-ról számol be. „Önkormányzati társulásként működik a 70-ből 16 intézmény, non-profit társaságként 6, az évfolyam-szétválasztásos módszer szerint 19, a holland modell szerint 7, kiemelkedően közhasznú nonprofit társaságként (ezt nevezi a törvény szakképzés-szervezési társaságnak) 21, valamint önkormányzati társulás és más iskolafenntartó megállapodása alapján 1 intézmény”. A regisztráció nyilvántartása alapján a 77 TISZK-ből néhány esetben nem tudjuk megítélni a helyzetet. 17 társulást számoltunk össze, 29 kft-t, 4 Zrt-t, 21 esetben pedig egyfenntartós megoldást gyanítunk.

Még egy nagyon fontos adatsort szeretnénk bemutatni. A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség honlapján pályázati programonként megyei bontásban is lekérhetőek a nyertes pályázatok, illetve az általuk elnyert támogatás mértéke (lásd a 2. táblázatot). Az adatok annyiban pontatlanok, hogy csak a bejegyzés helye szerinti állapotot tükrözik, egy a fővárosban bejegyezett országos működésű TISZK esetében tehát Budapestnél jelennek meg. Látható, hogy ha az első körös szerveződéseketszámítjuk, akkor a TÁMOP keretében a TISZK-ek mintegy kétharmada nyert jellemzően 3-400 milliós támogatást, infrastrukturális

⁵ A szakképzésfejlesztés aktuális kérdései, 2009/5, 1-5. old. Mátyus Mihálynak, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium főosztályvezetőjének „A szakképzés és a TISZK-rendszer aktuális kérdései – Keresletvezérelt szakképzés” című konferencián elhangzott előadása alapján.

fejlesztésre pedig valamivel kevesebb, mint a szervezetek fele. A TISZK-ek számára szerződésben lekötött – nyilván egyelőre csak kis hányadában elköltött – összeg mintegy 34 milliárd forint, az első körös beruházásokkal együtt nagyjából 50 milliárdos beruházásra adódik mód uniós forrásból. Ez nagyságrendjét tekintve megegyezik a szakképzési hozzájárulás egyéves felhasználásával.

Az adatok első ránézésre a megyék közötti egyenlenségeket is mutatnak, bár ha az első körös eredményeket is figyelembe vesszük, akkor lényegesen kisebbeket. Ezeket persze a jelenleg futó akcióterv újabb – részben már kiírt – pályázatai kisimíthatnak. Egyetlen fontos összefüggésre – vagy inkább annak hiányára – szeretnék felhívni a figyelmet. Az elnyert támogatások összvolumene nem függ össze azzal, hogy egy megyében egyetlen TISZK szervezése mellett döntöttek, avagy „szétszabdalt”, 3-4-5 szerveződésből álló rendszer jött helyben létre. Ez azért nagyon fontos, mert több helyen ennek az érvnek – ki tudja hányan és mennyire gondolták komolyan – döntő szerepet tulajdonítanak az egyes formációk létrejötté szempontjából. Általában a meghatározó politikusoktól származott az a kemény elvárás, hogy tereljék az összes szereplőt egy TISZK-be, mert nem engedhetik meg (még egyszer), hogy ne legyenek sikeresek a pályázatokon. Ugyanakkor több olyan megyét is látunk, ahol a szétszabdaltság nagyobb forrás bevonását eredményezte – nyilván a pályázatok minőségétől is függően –, mint az egy-két TISZK-es megyékben, tehát erre is van példa, és az ellenkezőjére is.

2. táblázat

Támogatott pályázatok száma és a támogatás összege megyénként

	TIOP és KMOP		TÁMOP		ÖSSZESEN
	Száma	Összege (mFt)	Száma	Összege (mFt)	Összege (mFt)
BÁCS-KISKUN	1	890	1	340	1230
BARANYA	0	0	0	0	0
BÉKÉS	1	900	2	609	1509
BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN	4	3438	4	1005	4443
BUDAPEST	7	5446	11	2320	7777
CSONGRÁD*	1	892	1	300	1192
FEJÉR	1	601	2	699	1300
GYŐR-MOSON-SOPRON*	2	1742	3	1120	2862
HAJDÚ-BIHAR	1	774	1	345	1119
HEVES	0	0	2	609	609
JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK*	2	1684	2	579	2263
KOMÁROM-ESZTERGOM	0	0	2	489	489
NÓGRÁD*	1	898	1	332	1230
PEST	0	300	0	0	300
SOMOGY	1	872	1	381	1253
SZABOLCS-SZ-B	1	888	2	665	1553
TOLNA*	1	893	2	725	1618
VAS	0	0	1	360	360
VESZPRÉM*	2	1248	3	883	2131
ZALA	1	620	1	315	935
	27	22086	42	12076	34162

* Az adott megye nem részesült az első körös, a többi megyénél egyenként nagyjából 1 milliárdos TISZK-beruházásból

Megjegyzés: a lista nem teljes. Tudunk olyan esetről, amikor arról értesítették a pályázót, hogy pályázatukat támogatják, csupán forráshiány miatt egyelőre várólistán vannak. Ők utóbb állítólag további pályázás nélkül juthatnak itt nem feltüntetett forráshoz. Az ilyen ígérvények mértékéről nincs ismeretünk.

A TISZK-rendszer kialakulásának jellegzetességei

Kutatási tervünkben 16 kérdésblokkban harmincnál is több kérdést tettünk fel. Ezek nagy részére választ tudunk adni, de bizonyos kérdéseink még korainak bizonyultak, ezek megválaszolására az események kiteljesedése után kerülhet sor. Az éppen hogy felállt szervezeteknek kisebb gondja is nagyobb annál, minthogy az általunk, és a pályázatok által is fontosnak vélt stratégiai kérdésekkel – TISZK-szintű hátránykezelés, modularizáció-szervezés, forrásbevonás, profilátrendezés stb. – érdemben törődjön. Ezek sokszor nem is tematizálódtak még: a megalakuláskor, az átalakuláskor napi érdekek mentén alakulnak az események.

A fő motívum: a pénz

A TISZK-ké alakulásnak, a valamely TISZK-hez tartozásnak egyetlen alapvető motívuma volt: a pénz. Senki sem volt érdekelt abban, hogy kimaradjon, és mindenki abban volt érdekelt, hogy részese legyen az új alakulatoknak. Ezt tudjuk, és tudták, így tervezték a rendszer kitalálói is, hiszen például pedagógiai vagy társadalmi előnyök *önmagukban*, anyagi ösztönzők nélkül minimális mozgósító erővel rendelkeznek. A pénznek mint motívumnak két fő összetevője volt. Az egyik, hogy a szakképzési hozzájáruláshoz, a nagyobb intézményeknél évi több tízmilliós, a kisebbeknél is több millió forintnyi fejlesztési forráshoz hozzájussanak az intézmények és fenntartóik, de fontos vonzereje volt a jelenlegi uniós – mint láttuk, tízmilliárdos nagyságrendben adagolt – forrásoknak is. Természetesen az egyes szereplőket különböző mértékben ösztönözte e két forrás. Az erős szereplők, a legalább közepes méretű városok, a jelentősebb hálózatot fenntartó megyék és nagy létszámú szakképző bázisintézmények számára nem volt kérdéses, hogy ők abba a körbe fognak tartozni, amely a szakképzési alapra továbbra is számíthat. Itt az emberek gondolkodását és szándékait fokozott mértékben befolyásolta a remélt, TISZK-enként akár 1 milliárdot is meghaladó összeg, az abból való minél nagyobb részesedés. A gyengék, a kicsik eredendően „csak” arra törekedtek, hogy a jövőben is hozzájussanak a szakképzési hozzájáruláshoz, ez volt egyetlen elérhetőnek ítélt céljuk, a megpályázott forrásokból csak morzsákra számíhattak, ha egyáltalán valamennyire.

Igazságtalanok volnánk, ha a tiszkesedés szereplőinek szakmai motívumait meg sem említenénk, de ezeknek csak másodlagos szerepük volt. Akkor is úgy, „hogy ha már úgyis erre az útra kell lépünk, akkor csináljuk szakmailag igényesen”. A fenntartók, a szakemberek, az iskolák vezetői ugyanis a fő szakmapolitikai célokkal, a források koncentrációjával, a munkaerőpiac jobb szolgálatával, a párhuzamosságok és bizonyos kapacitások szűkítésével egyetértettek. Ugyanakkor ennek a körnek az események alakulására viszonylag kisebb hatása volt.

Főszerepben a politikusok

A közoktatási törvény 2007. június 25-i módosítása a szakemberek – oktatási irodavezetők, igazgatók – ingerküszöbét azonnal átlépte. Tudták, hogy lépni kell. Legtöbbjüknek erről valamilyen, szakmai szempontok mentén (is) formálódó véleménye volt a teendőkről, az alternatívákról. Az ilyen súlyú döntések, mint egy TISZK létrehozása, az abba való belépés, annak szervezeti modellje, bizonyos fenntartói jogosítványokról való esetleges lemondás, százmilliós nagyságrendű források megpályázása – 10%-os önrésszel – olyan szakmai kérdések, amelyek természetesen politikai döntéseket is igényelnek. A politikusok közül legtöbben első kézből az oktatásirányítás munkatársaitól értesültek a lépéskényszerről. A logikus, érdekeiket, szándékaikat nem keresztező érveket elfogadták. Csak a legjobban informáltaknak, a valamilyen okból erre odafigyelőknek voltak saját szándékaik már a kezdet kezdetén. Csak fokozatosan látták át a helyzetet, amely folyamatosan változott, új megkeresések, tárgyalások révén, és az igényelt döntések súlyát, távlati lehetséges következményeit. A kezdeti szakaszban, 2007 késő nyarától nagyjából októberig a szakemberek által felvázolt alternatívák képezték a tárgyalások alapját. Előfordult, hogy ezekről – utóbb semmissé vált – testületi döntések is születtek.

A kezdeti elképzelések, amelyek természetesen szereplőnként és helyszínenként különbözőek voltak, sok helyen menet közben gellert kaptak. A politika benyomulása a folyamatba a szakképzésben gyengébb szerepet betöltő, de politikai súlyát tekintve egyáltalán nem jelentéktelen körökből indult. Mindenekelőtt a kisvárosokból, amelyeknek egy-egy intézménye elvileg akár veszélybe is kerülhetett, ha nem sikerült volna egy életképes szövetségbe meghívást kapnia. A kisvárosok önmaguk nem voltak cselekvőképesek, de együtt már erősek, legalábbis koalícióképesek. Ők tipikusan természetes szövetségesüket, a megyét

keresték meg, amelynek fenntartói súlya, részesedése a legtöbb megyében nem meghatározó, olykor csekély, de politikai súlya, hagyományos koordináló szerepe, horizontális és vertikális kapcsolatrendszere – egészen a fővárosi pártközpontokig – a szakmairól a politikai színtérre volt képes terelni a folyamatokat.

Jellemző volt, hogy a tárgyalások a „legmagasabb” szinten folytak, azaz polgármesterek, megyei elnökök részvételével, amely tárgyalásokon a „szakma”, az erős politikai támogatással nem rendelkező köztisztviselők általában nem is vettek részt, annak részleteiről utóbb sem értesültek. Ők már készen kapták a döntést, amelynek részleteit – a megállapodás tervezetét, modellvariációit – kellett kidolgozniuk. Az intézményvezetők is többnyire csak itt léptek be a folyamatban, addig csak izgalommal várták a híreket. Ők a befolyás és informáltság tekintetében a harmadik szintet képviselték, egy-két befolyásos személyiségtől eltekintve a folyamatra befolyásuk nem volt. Olyan kérdésekben tehát, hogy egy megyében a teljes területet lefedő egységes TISZK jöjjön, vagy éppen ne jöjjön létre, hogy „beengedjék-e” a nem önkormányzati fenntartókat a „közösbe”, vagy éppen zárják ki őket, politikai szinten, jellemzően nem szakmai megfontolások alapján hoztak döntést, bár ez utóbbira is ismerünk nem egy példát. Az, hogy ennyire színes a végeredmény, a konkrét szereplők helyi prioritásain, néhol a nagy pártok által birtokolt pozíciók eloszlásán, és úgy láttuk, esetlegességeken múlt. Például ki lépett előbb, mikorra tűztek ki egy döntést stb. Olykor az ellentétes párthoz tartozó felek is meg tudtak egyezni (vagy egy más ügy ellentételezéseként itt engedtek), máskor az azonos pártszínezet (esetleg annak eltérő árnyalatai miatt?) sem vezetett kompromisszumhoz, mert például a nagyváros és a megye számos kérdésben vívott csatái közül itt vitték, vihették kenyértörésre a dolgot, a szakmai prioritással ellentétes irányba vezetve a folyamatot. A következő években valószínűleg – helyi vagy központi – beavatkozást igénylő következményeket a térképre pillantva is látni lehet.

A TISZK-ek településföldrajza, a lefedett térségek

A szakképző intézmények a megyei jogú városokban koncentráltan helyezkednek el, ezen kívül a közepes méretű városokban is jellemzően a település fenntartásában, és a kisvárosokban is szinte mindenhol megtalálhatók, inkább megyei, ritkábban helyi fenntartásban. A nem önkormányzati fenntartású szakképző intézmények is inkább a nagyobb városokban található, ott van piacuk. A fenti településeken jelenlévő fenntartók együttesen

vagy külön-külön, illetve különböző kombinációkban is alkothattak TISZK-eket, és valóban, mindenre van példa.

A nagyvárosok egymagukban olykor két-három TISZK-et is működtetnek, máskor csak egyet. Van, ahol ebbe egy-két környező, például az első körös szerveződésekől megörökölt városi intézményt is befogadtak, máshol a régi TISZK-ek iskolái valamelyik fenntartó aktív közreműködése nyomán éppen kiváltak a korábbi konstrukcióból. Több helyen előfordult, hogy a megye viszonylag távoli településeinek iskolái is egy TISZK-be kerültek, közelebbiek viszont nem feltétlenül. És persze elfordul, hogy vezetésükkel az egész megye intézményhálózatát átfogó TISZK született, itt azonban már politikai prioritások alapján születtek szakmailag is indokolható döntések. Ugyanis a nagyváros önmagában is erős, a „kicsik” bevonásából előnye alig van, hiszen a spontán tanulói mozgások, az RFKB-nál való lobbizási lehetőségek még kedvezőbbek számára, mint amit fáradságos egyeztetéssel el tud érní. A kisebb városok sem feltétlenül akartak a megyeszékhely vezetésével létrehozott egységes TISZK-be kerülni, mert folyton úgy érzik, az erősebb bármit megtehet, az ő akarata érvényesül, oda vándorolnak a források. A nagyvárosok többsége leginkább maga akart (volna) TISZK-(ek)et létrehozni. Egyet vagy többet, egy-két vonzáskörzetéhez tartozó bolygóvárossal vagy egyedül, majdnem mindegy. Nem kevesen, sőt, többségük meg is te(he)tte.

A közepes városok, amelyek tanulói létszáma – esetleg egy közeli kisvárossal együtt – elegendő volt/lett volna önálló TISZK alapításához először ebben a scenárióban, vagy ebben *is* gondolkoztak. Kevés példát erre is találunk, de többségük azért kisebb városokkal és/vagy a megyével mint fenntartóval is szövetségre lépett. A közepes városok eredeti szándékának megghiúsulása mögött alighanem politikai indokokat érdemes gyanítani.

A kisvárosok mint fenntartók nem voltak könnyű helyzetben. Nekik feltétlenül partnereket kellett találniuk, és többnyire a megyében találták azt meg, ritkábban egy-egy közeli nagyobb városban. Az, hogy végül az országban úgyszólván valamennyien bekerültek egy-egy formációba, a politikai szereplők aktivitásának köszönhető. A kimaradás ugyanis olyan bizonytalan kimenetelű lett volna ezen városok intézményei számára, hogy annak politikai kockázatát mindenképpen el kellett kerülni. Ezekben a városokban még egy-egy szakirány megszűnése is politikai kérdés lesz (a következő egy-két évben sok helyen aktuális), nemhogy az egész szakképzésé (rövid távon nem, de középtávon sok helyen).

Számos ilyen, majdan az RFKB-döntések következményeként a TISZK-en belül meghozandó döntések előtt állunk.

A megye mint fenntartó olykor önállóan is létrehozott TISZK-et – például ha a városokkal való egyeztetés nem járt sikerrel –, de többnyire városokkal szövetkezve tette ezt főszereplőként, néhány esetben a megyeszékhellyel másodhegedűsként. A közös (a nagyvárossal szembeni) érdeket itt könnyebben megtalálták az egyedül gyenge, sérülékeny felek. A megyék szerepe lényegesen nagyobb volt a tiszkesedési folyamat egészében, mint amit fenntartóként való súlyuk alapján gondolnánk. Pontosan azért, mert az együttműködésről szóló döntések politikai szintre helyeződtek, és a megye politikai súlya – a kisvárosok hátszelével segítve – nem kicsi. A megyék és nagyvárosok küzdelmébe olykor aztán – feltételezésünk szerint valamelyik helyi fél kezdeményezésére – a fővárosi pártközpontok is beleszóltak, legalábbis helyben így tudják, hogy ez volt/lehetett egy-egy hirtelen megváltozott konstrukció mögöttes indítéka.

A TISZK-ek mérete és hatósugara változó. Tanulólétszámuk 1500 és 15-20 ezer között változik, de 2000 alatti-körüli létszám nem jellemző, a 3-6 ezres annál inkább. Hatósugárról pedig az esetek egy részében nem is beszélhetünk, hiszen nem egybefüggő térséget fed le az önkormányzati társulásként megalakult intézményhálózat, hanem azt például a megyeszékhely és vonzáskörzete teljesen kettéválasztja. Ezekben a TISZK-ekben egyik iskolából a másikba eljutni tömegközlekedéssel úgyszólván lehetetlen, akár 2-3 órát is igénybe venne. Az önkormányzatok által létrehozott TISZK-ek döntő többsége ugyanakkor olyan, hogy egy vagy több közeli város által meghatározott kistérség(ek)ből épül fel, ezekben pedig a területi tervezési-racionalizálási lehetőségek jók.

Érdekes, hogy a TISZK-ek szerveződésekor, a tárgyalások során a megyehatár legtöbbször tabunak számított (hát még a régióhatár, leginkább a több RFKB-hoz tartozás bizonytalansága-kezelhetetlensége miatt). Ha gondoltak is egy-egy közeli, más megyéhez tartozó város, iskola bevonására, legtöbbször elhessegették az ötletet, még ha a közlekedési viszonyok indokolták is volna a közösködést. Ez a tabu tehát a végső eredményeket is befolyásolta, a praktikus könnyebbségek és talán a politikai megfontolások miatt. Néhány példát azért találunk területi alapon létrejött TISZK-eknél is megyehatár átlépésére, sőt, régióhatárára is, de máris úgy hírlik, hogy egy ilyen két megyére kiterjedő formációnál visszalépés történik, az „elhódított” település fenntartói nyomásra dezertál.

És itt is meg kell említsük az országos hatókörű TISZK-eket, mint pl. az Országos Egyházi TISZK kft, az 5 régióra kiterjedő USUS OPTIMUS kft., vagy a nevével ellentétben 4 régióban működő Dél-alföldi Regionális Szakképzés-szervezési Zrt. Ezek kezeléséről a szakpolitikának és az RFKB-knak is el kell gondolkodnia, hiszen ezek a szabályozás által megengedett, legitim, de a szakpolitikai szándékokkal nem harmonizáló, a képzés és a helyi munkaerőpiac összehangolásának logikájától idegen formációk.

Az első körös TISZK-ek tapasztalata és átalakulása

2005-ben a HEFOP 3.2.2 és 4.1.1 pályázatok egyenként átlagosan 1 milliárd forintnyi, 2008 közepéig-végéig felhasználható támogatásával 16 TISZK jött létre az országban. Ezek vizsgálata nem volt kitűzött célunk⁶, de a törvény szerint 2010-ig kötelező átalakulásuk legtöbb helyen az intézményi-fenntartói kört tekintve is idézett elő változásokat, így a „régiek” a tiszkesedés folyamatában számunkra ugyanolyan fontos – a tiszkesedés folyamatát, kimenetét alapvetően befolyásoló – szereplők voltak, mint az „újak”.

Két szempontból érdekeltek minket a régi TISZK-ek. Arra voltunk kíváncsiak egyrészt, hogy tapasztalatuk az együttműködés megvalósulásában, valamint a 2007-2008-ban kiírtakhoz nagyon hasonló pályázatok megvalósításában mennyire befolyásolta az új TISZK-ek megalakulására vonatkozó elképzeléseket. Nos a választ nagyon sarkosan is megfogalmazhatjuk: egyáltalán nem. A TISZK-ekről keveset is lehetett tudni, lényegük a HEFOP-projektek megvalósítása volt: beruházás és az együttműködés feltételeinek, főleg humán feltételeinek a megteremtése. Tapasztalataik – a legtöbb megkérdezett szerint – nem is voltak, kevéssé is lehettek relevánsak, azok iránt nem is érdeklődtek. Azok még, ahogy többen fogalmaztak „lájtos” formációk voltak, az együttműködést a projekt finanszírozta, egyébként minden intézmény megőrizte autonómiáját. A 2007 nyári törvénymódosítás olyan új körülményeket teremtett, amelynek kereteit a jogszabályból lehetett kiolvasni, nem mások más körülmények között szerzett tapasztalataiból.

Ettől függetlenül a 16 régi TISZK tapasztalatait, fejlesztési eredményeit a többiek számára közvetítendőnek, és különösen a jelenleg folyó projekt-megvalósítás szempontjából

⁶ Erről lásd a már említett GKI-kutatást.

fontosnak tartjuk. Az ott létrehozott értékek, know-how, az együttműködés megteremtésének és korlátainak tapasztalata segítheti az újak munkáját. Hogy ennek van relevanciája, azt jelzi egy a régi TISZK munkájában részt vett, de 2008-ban fenntartói döntésre egy új TISZK-hez csatlakozott intézmény vezetőjének észrevétele, miszerint a TÁMOP-pályázat megvalósítása kapcsán (amiben az ő iskolája egyébként nem vesz, nem is vehet részt, de az igazgatói fórumon rálátása van a folyamatra) azokat a gyermekbetegségeket látja, amelyeken ők is keresztülmentek a HEFOP-projekt megvalósítása során. A tapasztalatátadásra a 2009-ben megalakított, TISZK-eket tömörítő egyesület megfelelő kereteket teremthet, és ennek kiteljesedése 2010 – a TÁMOP-projektek lezárása – után lesz igazán aktuális.

Vizsgálatunk szempontjából sokkal izgalmasabb, és némiképp meglepő tanulságokat szolgáltatott a régi TISZK-ek átalakulása. Az első reakció a legtöbb helyen az volt, hogy „nekünk már megvan a TISZK-ünk, hátradőlhetünk, és nézhetjük, hogy mások hogy csinálják”. Persze majd át kell alakulni kht-ból kft-vé, de az az egy betű nem okoz gondot. Ráadásul a támogatások fenntarthatósági feltételét sokan úgy is értelmezték, hogy 5 évig nem lehet a TISZK-ek intézményi összetételét módosítani. Jogászok kellettek ahhoz, hogy ez a nézet kisebbségbe kerüljön, majd felülíródjon, és a fenntarthatóság úgy értelmeződjön, hogy akár ki is lehet válni ezekből a TISZK-ekből, csupán a támogatások révén teremtett szolgáltatásokat kell biztosítani az eredeti intézményi kör számára. A képző központok igénybevétele, a közös mérési, minőségbiztosítási tevékenységek infrastruktúráját stb. Ez természetesen mindenhol megvalósul, formálisan, vagy ténylegesen, ez más kérdés (mindkettőre van példa).

A régi TISZK-ek mindenhol megyeszékhelyeken alakultak, legtöbb esetben a megye további intézményeivel kényszerűen kiegészülve, ugyanis az első körös – akkor előírtan 6-8 intézményt integráló – TISZK-eknél előfeltétel volt, hogy minden intézmény érdekelt legyen a gépészeti vagy kereskedelmi szakmacsoport valamely képzésében, ezt pedig általában a megyeszékhelyek egyedül nem tudták biztosítani. A megyei jogú városok mint fenntartók további iskolákkal rendelkeztek, és a régi TISZK-ekbe bevitt kisvárosi intézmények fenntartói – helyi vagy megyei önkormányzatok – is meg kellett oldják többi iskolájuk részvételét valamely TISZK-ben. Ez az érdekeltségi erőtér, miután a jogi keretek értelmezésére az illetékesek is rábólintottak (ez nem ment azonnal) azt eredményezte, hogy a régi TISZK-ek összetétele – legalábbis a három vizsgált régió 6 régi TISZK-jében – mindenhol megváltozott. Esetleg csak kibővült újakkal, vagy a régiekből a kisebbségben lévő

fenntartó ki is vonta intézményeit, hogy a többivel érdekeinek jobban megfelelőnek tűnő konstrukciót hozzon létre. Az első körös TISZK-ek nagy része ezáltal a régi összetételben megszűnt létezni. Nem csak az együttműködési forma változott meg, de rendszerint összetételük is. Tipikusan megnőtt a méretük, tanulólétszámuk, sok új, a régi együttműködési történetben részt nem vett intézményt fogadtak be, helyenként amolyan „kétsebességű” TISZK-ké alakultak.

Melyik modell? Társulás vagy társaság?

A 2007. szeptemberében elhangzott előadások országszerte jól ismert diáit, az abban szemléletesen bemutatott hét lehetséges TISZK-modellt minden érdekelt – legfőképp a fenntartók – megismerte. Megismerte, de továbbra is csak hozzávetőlegesen érzékelték azok előnyeit vagy hátrányait, és tulajdonképpen mindmáig ez a helyzet. Ami fontos volt a kulcsszereplők, azaz a politikusok számára, hogy továbbra is ők kontrolálhassák a folyamatokat, hiszen a TISZK számukra a jövőben is főleg forráselosztásról, forrásbevonásról, a képzés alapvető kereteibe való beleszólás lehetőségéről szólt. A megalakulás óta ennek kisebb hangsúlya van, hiszen egy más formába való átalakulás – ha abban sikerül megegyezni a döntéshozó testületnek – nem okoz problémát. A megalakulás előtti tárgyalásoknál azonban ez kulcskérdés volt.

Az önkormányzatok eredendően a társulási formát preferálták, mert abban a döntéshozási mechanizmusok, az illetékességek a közigazgatásban jól megszokott formákhoz igazodnak. Egy köztisztviselő – ahogy valaki megfogalmazta – „zsigerből” ebben gondolkodik, kevésbé gazdasági társaságokban, ahol befolyása nem érvényesül olyan közvetlenül. A modellválasztás azért volt kulcskérdés, mert a bevonható fenntartók, intézmények körét is befolyásolta, illetve esetleg azok és vezetőik (pl. „csak” tagiskolai, igazgató helyett tagiskola-vezetői) státuszát. A fenntartói társulási forma esetén távol lehetett tartani a magánszféra iskoláit, az egyetemet. Mindkét esetre volt példa, az előbbi sokszor ki nem mondott cél is volt, ahogy az ellenkezőjére is. Ezek a kérdések helyi, a külső szemlélő számára nem feltétlenül követhető és/vagy racionális prioritások mentén dőltek el. Volt, ahol a helyi iskolarendszer részének tekintették a magániskolát, így részvételüket egyenesen kívánatosnak tekintették – ez volt a ritkább eset. Ez persze a modellválasztásban is szűkítette a lehetőségeket, amelyben az önkormányzat bizonyos jogosítványairól kényszerűen lemond,

kevésbé lát bele a kft-működtetés napi ügyeibe, mintha saját fenntartásban vagy társulásként működteti a TISZK-et. Többnyire nem tartottak azonban igényt a magániskolákra, és ezt – zárt ajtók mögött – meg is mondták. De előfordult ennek fordítottja is, amikor az önkormányzat által megkeresett magániskolák országos hálózata követelte meg helyi intézményétől, hogy a saját TISZK-jében, ne pedig a településén alapított társaságban vegyen részt. Az egyházi intézményeket az elmondások szerint fenntartóik nem engedték az önkormányzatok által kezdeményezett formációkba belépni.

A felsőoktatási intézmények bevétele vagy kihagyása is megfontolásra érdemes kérdésnek bizonyult sok fenntartónál. Itt is előfordult, hogy „magától értetődő” természetességgel hívták meg őket résztvevőként, mint fontos helyi szereplőket annak ellenére, hogy a szakképzési hozzájárulás fogadása ezeknél az intézményeknél eleve lehetséges. Amely meghívásra vagy pozitívan reagáltak az egyetemek, vagy „még mindig várják a választ” a meghívók. Máshol éppen a távoltagezésük volt napirenden, főleg az iskolák kérésére, akik a nagy, erős intézmények részvételétől tartottak. De a fenntartóknak az egyetemek más működési módja, a döntéshozatal előrevetített nehézségei is előzetes aggályokat okoztak, így – legegyszerűbb módon – egy társulási forma prioritizálásával zárhatták ki őket, amelyet utána egy együttműködési megállapodással puhíthattak fel. E megfontolások, a magániskolák és a felsőoktatás bevétele vagy kihagyása mind a megalakult TISZK-ek intézményi körét, mind a választott modellt nagymértékben befolyásolták.

Mi legyen a tiszsk lényege?

A tiszkesedés végül is a központi irányítási-racionalizálási akarat kiváltotta kényszerből fakadt. De felmerült a kérdés, hogy „mit kezdünk vele, ha már egyszer meg kellett csináljuk, megcsináltuk, regisztrálták”? Bizonyos kényszerű egyeztetéseket – már most a szakképzési hozzájárulás „visszaosztásáról”, felhasználásáról, a jövőben az RFKB-döntésekhez illeszkedő profilokról és létszámokról – mindenképpen le kell folytatni. Ha nyertünk TÁMOP és/vagy TIOP forrást, ezeket a projekteket meg kell csináljuk, de ezen túl mit kezdünk a TISZK-jeinkkel. Erről valamit kellett, és folyamatosan kell gondolnia a kulcsszereplőknek. És ezen a ponton a befolyások, illetékességek részben megmaradnak ugyan a politikusoknál – az alapviszonyok kijelölése, illetve a társulási tanácsokban, a

gazdasági társaságok taggyűléseiben való jelenlétük révén – részben azonban visszaszállnak a fenntartók szakmai szempontokat is fokozottan szem előtt tartó köztisztviselőire.

Erről az alapkérdésről nem mindenhol folyt diskurzus, vagy legalábbis a kérdést nem tették explicitté, csupán a részkérdések mentén elhangzott érvek, szándékok jelezték a megszólalók prioritását. Nagyon leegyszerűsítve két álláspont kristályosodott ki. Az ún. „minimál TISZK”, vagy egy kedvesen őszinte kifejezéssel „mű-TISZK” pártján állók azt képviselik, hogy semmi se változzon, minden nagyon jó volt (nekünk) így, csak amit muszáj, amit a törvény előír, azt egyeztessük. A szakképzési hozzájárulást osszuk vissza oda, ahol azt ténylegesen szerezték, ami fenntartói hozzájárulást be kell fizessük a működtetéshez a közösbe – minél kevesebbet –, azt fizessük be, a projekteket csináljuk meg, de a korábbi jogosítványainkhoz, döntési autonómiánkhoz ragaszkodunk. A Szakmai Tanácsadó Testület kapcsolatrendszere segítse elő a befizetett szakképzési hozzájárulás növelését, de a TISZK érdekviszonyaiba ne szóljanak bele (formálisan úgyse tehetik). A TISZK vezetői ne akarják meghatározni, hogy mit csináljunk közösen. Adminisztrálják, amit muszáj, ez legyen a feladatuk, ehhez minimális pénz és kapacitás kell. Holnap jön egy új hatalom, ki tudja, hogy akar-e még TISZK-eket, vagy hogy mit fog akarni. Csak azt tudjuk, hogy biztos mást. Ha most elkezdenénk valamit, egy év múlva úgyis abba kell hagyjuk. Ez az álláspont a kisebb, gyengébb, a racionalizálás és munkaerőpiachoz való nagyobb illeszkedés folyamatában ellenérdekelt, a helyi kapacitásokat, képzéseket – amíg csak lehetséges – megőrizni kívánó szereplők álláspontja. Különösen jellemző ott, ahol nem egy összefüggő térséget képviselnek az intézmények.

A másik nézet a központi szándékokkal szakmai és érdek alapon is azonosuló, a helyi hatalmi központokat képviselő fenntartókra, az ezek által kijelölt TISZK-vezetőkre jellemző. Ők a szakpolitikai alapirányokkal egyetértenek, legfeljebb részkérdésekben van különvéleményük, például az RFKB-k szerepét, összetételét, jogosítványait, vagy a TISZK-modelleket illetően. Szeretnék a szakképzési hozzájárulás egyre nagyobb hányadát maguk megszerezni és az intézmények által szerzett pénz egy részét is centralizálni, amelyet a közösen meghatározott legfontosabb célokhoz rendelnének. TISZK-szintű modulterképben gondolkodnak, és felméri a lefedett térség gyakorlati képző kapacitásait, annak felszereltségét, hogy a képzéseket a legjobb feltételekkel rendelkező helyszíneken (a jelenleginél nagyobb arányban a centrumokban) folytassák a jövőben. Térségi szinten összehangolt intézményrendszert látnának szívesen, nem önálló iskolákat és fenntartókat. A

diákok és a pedagógusok utaztatásában gondolkoznak annak érdekében, hogy csökkentsék a költségeket és javítsák a képzés minőségét. Ezekhez egységes menedzsmentre kell törekedni a jövőben. A most megszerzett uniós forrásokat arra kell fordítani, hogy ilyen irányba mozduljon el a rendszer. Azt ugyan nem tudják, hogy a hamarosan esedékes kormányváltás után mik lesznek a szakképzési intézményrendszerre vonatkozó kormányzati szándékok, de feltételezésük szerint fogja akarni a TISZK-eket. Többen így értesültek, bár információik rendre abból az időből származnak, amikor a kétharmados többség megszerzésére, vagyis az önkormányzati törvény módosítására, az iskolaszervezet átalakítására még nem látszott reális esélye a Fidesznek. Vagy ha TISZK-eket nem is akarnak majd, a térségi – megyei, legalább fél megyére, vagy akár az egész régióra kiterjedő – szakképzés-irányítást, összehangolást biztosan. Tehát nem visszacsinálni kell utána, hanem igazodni a jelenleg még tényleg nem látható keretekhez.

TÁMOP, TIOP

Mint már korábban leírtuk, a kormányzati szakpolitikai törekvésekhez a Strukturális Alapok forrásaiból – az NFÜ honlapjáról gyűjtött adatok szerint – 34 milliárd forintot rendeltek infrastrukturális fejlesztésekre és a humán erőforrás fejlesztésére, menedzsment célokra a TISZK-ek létrehozásának második körében. Ez jelentős, érdekeket mozgósító erőforrás, ami számunkra azért is érdekes, mert a történéseket – már a TISZK-ekbe társult fenntartók, intézmények körének, pozícióinak kialakulásakor – befolyásolták a pályázati kiírással. A pályázati kiírások az eszközbeszerzés, építés, átalakítás, felújítás arányára vonatkozó részt szabályozták, önrésztől függően 50-90% között, azaz – a szakpolitikai szándékoknak megfelelően az erőforrás-koncentrációt ösztönözték. Ez azt is jelentette, hogy mivel a beruházásokból a „nagy falat” tipikusan a legerősebb szereplő, a legnagyobb város(ok) intézményeibe került, a kisebbek abban voltak érdekeltek, hogy külön TISZK-be szerveződjenek. Talán ezért is van néhány megyében több TISZK, mint amennyi ezen rendelkezés nélkül lenne.

Az a szabályozás, miszerint egy fenntartó csak egy pályázatban juthat infrastrukturális támogatáshoz azt eredményezte, hogy ha egy nagyváros esetleg két – vagy volt olyan eset, amikor négy – TISZK-ben gondolkodott, azzal kellett szembesülni, hogy csak az egyikkel pályázhat. Inkább egy formációba vonták hát be valamennyi intézményét. Hacsak nem nyert

már az első körös HEFOP-pályázatokon is. Akkor ugye pont abban volt érdekelt, hogy külön TISZK-et hozzon létre – van ahol így tettek, többnyire azonban nem –, hiszen ha maradék intézményhálózatából egy új TISZK-et csinált, akkor azzal most is pályázhatott. Ezek a furcsaságok azonban semmilyen, a központi szándékokkal vagy a szakmai racionalitással ütköző eredményre nem vezetnek, két éven belül tetszés – vagy az akkor fennálló érdekeltégi viszonyok – alapján módosíthatók a felállások.

A pályázati kiírások sajátos módon befolyásolták a kialakuló TISZK-rendszer szétszabdaltságát-koncentráltóságát is, bár ennek a hatásnak a mértékére országosan becslést sem mernék mondani – sőt még az irányára sem! –, csupán annyi bizonyos, hogy ez a hatás több TISZK esetében kimutatható. Arról van szó, hogy mekkora TISZK-et hozunk létre. Ha nagy létszámú, nagy területet lefedő TISZK mellett döntök – például egy egész megyére kiterjedőt –, akkor jobbak a milliárdos pályázati forrásra a nyerési esélyeim, ugyanakkor csak egymilliárd forintot remélhet az intézményhálózat. Ha több TISZK jön létre egy területen, akkor a kisebb TISZK-eknek a feltételezések szerint kisebb a nyerési esélye, viszont akár két-háromszor akkora forrás bevonására is van esélye. Ezeket a döntéseket a politikusok hozták meg – mindkét irányú döntésről van tudomásunk! –, de nem lehettek minden információ birtokában. Nevezetesen három dolgot nem tudhattak bizonyosan:

- 1.) Hogy összességében a közeljövőben mekkora források állnak majd rendelkezésre, mikor, milyen összegű kiírások várhatók még? (Erről informálisan ugyan lehetett információt szerezni, de a központi hatóság sem volt biztos a továbbiakban, hiszen a folyamatos tervezés miatt maga is reagálni akart és tudott is az eseményekre.)
- 2.) Hogy a pályázatok nyerési esélyét mennyiben befolyásolja a méret, a pályázat minősége, vagy egyéb szempontok, milyen a sikeres pályázatok küszöbe, amit át kell lépni? (Ezekről a legkülönbözőbb tudások és hiedelmek vannak rendszerben.)
- 3.) Hogy hány pályázó versenytársuk lesz, azaz hány TISZK alakul és közülük hány pályázik velük egy időben.

Mindez együtt már olyan bonyolult játékelméleti problémát hoz létre, amelyet nyilván nem elemezhetek végig az egyes szereplők. Utólag úgy tűnik, hogy ilyen megfontolással hozni létre 15 ezer fős „mamut-TISZK-et” nem volt bölcs, hiszen a 3 ezer körüli tanulólétszámú alakzatok is sikerrel pályáztak, és a méretek és elnyert támogatások között sincs egyenes arányosság.

A pályázatok indirekt módon is befolyásolták, hogy mely fenntartók, milyen formációban állnak össze. Ugyanis bár a kiíráshoz képest nem voltak túl szorosak a pályázatok beadási határidejei, de mivel ezek egybeestek a fenntartók közötti tárgyalásokkal, az egyes elgondolások vetélkedésével, politikai döntések sorozatának meghozatalával, így még a módosított, kitöltött határidők is döntési nyomás alá helyezték a fenntartókat, és a határidő közeledtével – így vagy úgy – el kellett kötelezniük magukat egy megoldás mellett.

A pályázatok még egy, a szakpolitika formálói számára nem kívánt, váratlan következménnyel jártak. A pályázatok sikerre vitele érdekében több helyen „vállaltak”, helyesebben ígértek olyan indikátorokat, amelynek teljesítésében nem is reményked(het)nek. Az egyik a szakképzésbe bevont tanulók létszámára vonatkozik. A demográfiai helyzet a több helyen is vállalt növekedéshez sehol sem kedvező, a szinten tartást is nagy eredménynek tekintenék, különösen a gyengébb versenyhelyzetben lévő, kisvárosi iskolákat tömörítő intézményhálózatokban. Az eredeti elképzelés ugyanis az volt, hogy a TISZK-ekből kimaradó iskolák tanulói majd a jobb feltételeket kínáló TISZK-ek iskoláiba kerülnek. De gyakorlatilag nincsenek TISZK-eken kívüli iskolák, ahonnan ezt a tanulói többletlétszámot biztosítani lehetne! Ezen úgy segítettek, hogy menet közben a még kimaradt iskolákat – főleg speciális szakiskolákat – behozták a TISZK-ekbe, ezáltal máris növelve a szakképzésben résztvevők létszámát. Ez még egy indikátor teljesítésénél jöhet jól. A hátrányos helyzetűek bevonásának, illetve a TISZK-en belül a hátrányos helyzetűeket szakképesítéshez juttatásának magasabb arányát eredményezheti.

Végül van egy szintén nehezen kezelhető indirekt hatása a pályázatoknak. 2010 végéig azoknak a TISZK-eknek az élete, amelyek nyertek a pályázatokon főleg ezek megvalósításáról fog szólni. Ez elviszi minden energiájukat, miután az ígért-remélt időintervallumhoz képest rendre lerövidült a megvalósítás időszaka, amely a közbeszerzések és a közigazgatási döntések átfutási ideje miatt amúgy is nyomás alá helyezi a TISZK-ek menedzsmentjét. Azoknál a TISZK-eknél pedig, akik nem nyertek szélsőségesen fogalmazva szinte semmiről nem fog szólni a TISZK. Közösködésben nem érdekeltek, forrásuk sincs rá, még a szükséges csekély fenntartási források összehozása is csak konfliktusok árán lehetséges. Ők új kiírásokban reménykedhettek (ezek részben már meg is történtek), de amíg forráshoz nem jutnak, vagy az RFKB döntéseire nem kell reagálniuk, addig semmi sem történik velük.

Még egy érdekes dolgot szeretnénk jelezni: a TÁMOP és TIOP források fogadtatása közötti különbségeket. Az épület- és eszközberuházások kézzelfoghatóak politikus, köztisztviselő és iskolaigazgató számára. Ezt szeretik, ha részesülnek belőle, irigykednek, ha nem. A TÁMOP forrásokra máshogy reagálnak. A politikus úgy értelmezi, hogy „ebből is szereztünk 3-400 milliót”, ráadásul van némi befolyása arra, hogy hozzá közel állóknak (intézmény, szakértői kör) juttasson belőle átlagon felül. A köztisztviselők megosztottak. Tudják, hogy elvileg nagyon fontos mechanizmusokat olajozhat meg ez a pénz, de szkeptikusak a hasznosulás tekintetében. Az első körös TISZK-ek fenntartói is úgy nyilatkoztak, hogy „biztos hasznos volt, de nem érzékelem” az intézményeken a hatását. Az iskolák pedig nem tudnak igazán örülni a forrásnak, mert az „csak” többlet munkát jelent számukra. Meg kell oldani a továbbképzések alatt a helyettesítéseket, el kell menni egy csomó egyeztetésre, bizottságba, át kell alakítani számos szokásukat stb. Talán csak az jelent némi pozitívumot, hogy pedagógusaik egy része számára, akik a fejlesztésekben dolgoznak plusz jövedelmi forráshoz juthatnak. Nagyon leegyszerűsítve az a benyomásunk, hogy „a vas és a beton” iránti vágy – persze érdekből – nagyobb, mint a humán fejlesztés iránti, pedig a minőséghez ez utóbbi az elsődleges. Pontosabb képet egy értékeléstől és egy későbbi, érdemi hatásvizsgálattól remélhetünk.

Képzési szintek és profilok szerinti szerveződés

A TISZK-ek képzési szintek szerinti szerveződése egyáltalán nem volt jellemző, tehát hogy nagy fenntartók mondjuk az ISCED 2-es és 3-as (érettségit nem igénylő), illetve 4-es és 5-ös (érettségi utáni) képzéseiket külön TISZK-be vitték volna. Ezt nem is vártuk, és – szerencsére – nem is merült fel komolyan sehol. Annál inkább vártunk profilok szerinti szerveződést. Ez Budapesten az egyik szervező elv, vidéken azonban csak a gondolata merült fel egy-két nagyvárosban. Végül az érdekeltség és a kezelhetőség miatt általában a nagyvárosok és a megyék is egyben tartották intézményhálózatukat, tehát nem választották szét például ipari és szolgáltató TISZK-ekké, bár ilyen előzetes szándékkal találkoztunk. A fővárosiakon kívül talán egyetlen példaként a mezőgazdasági tárca három TISZK-jét tudnánk említeni, ahol viszont értelemszerű a profilazonosság. Még az országos, vagy régiókon átnyúló TISZK-eknél sem volt szempont a profilok hasonlósága.

A TISZK-ek vezetői

A megismert TISZK-ek közül 18 vezetőnek a szakmai előéletét is megismertük. Pontos képpel tehát nem rendelkezünk a 70-nél is több vezető összességéről, de néhány jellegzetességet fel tudunk villantani.

Döntő többségük a szakképzésből, a szakképző intézményekből érkezett, de ebből a kis körből is hárman outsidersnek tekinthetők. Ezeknél a személyeknél a kvalitások, a politikai és egyéb megbízhatóság, a lojalitás nyomott legtöbbit a latba, illetve korábbi uniós projektmenedzseri tapasztalatok. Ez utóbbi ott fordulhatott elő, ahol a TISZK szervezetét mint a projektek lebonyolítójának szervezetét értelmezték. Általában projektpénzből is fizetik őket, teendőjük a törvény szerint kötelező (szervezeti, döntéshozatali testületi, tanácsadó testület működtetési) feladataikon és a fenntartókkal való folyamatos egyeztetésen túl a projektek megvalósítására korlátozódik, ami önmagában is igen sok munkát jelent. Az, hogy néhol nem a szakképzésből érkező személyek mellett döntöttek jelzi, hogy a TISZK-ek működését menedzseri, illetve bizonyos fokig politikai pozíciónak is tekintik. Amint a középiskolák vezetői pozíciói is – sajnos már többnyire – politikai pozícióknak tekinthetők, úgy a TISZK-ek vezetésére ez fokozottan igaz, de benyomásaink szerint itt sem teljes körűen. Amúgy az első körös TISZK-eknél további, a szakképzésben korábban nem dolgozott vezetőkkel találkoztunk, akik viszont a kezdetektől az adott TISZK-ekben dolgoztak, és ott emelkedtek vezetői pozícióba.

Néhányan, a 18 főből hárman, akik közül ketten előzőleg igazgatóhelyettesi, igazgatói pozíciót is betöltöttek, egy-egy város oktatási irodáján is dolgoztak korábban. Az említett főből a többség (11 fő) azonban közvetlenül a szakképző intézményekből érkezett, közülük csupán ketten nem vezetői pozícióból. 4 fő az igazgatói, 5 fő pedig az igazgatóhelyettesi széket cserélte fel a TISZK-vezetői megbízásra.

Más megközelítésben azt mondhatjuk, hogy a TISZK-vezetők egy része korábban is rendkívül befolyásos szereplő volt, a többség azonban nem. Több helyen világos volt az a választási szempont – mert ugyan a vezetők pályázatok révén kerültek kinevezésre, de a legtöbb esetben ténylegesen előzetesen kiválasztották őket –, hogy kifejezetten operatív vezetőt keresnek, aki menedzseri, projektvezetői feladatokat tölt be, de nem saját koncepció

alapján szándékozik vinni az ügyeket, hanem alapvetően végrehajtja a befolyásos testületek (társulási tanács, taggyűlés) által hozott döntéseket.

Döntéshozatal, befolyások

A TISZK-ek munkaszervezetei és döntéshozó, javaslattevő testületei éppen csak felálltak, működésükről érdemi mondanivalónk még nem lehet, csupán néhány jelzést kívánunk tenni, hogy a sokféleséget érzékeltethessük. Az első megállapításunk, hogy a döntéshozói struktúrákat sikerült úgy kicentizni, a döntésekhez szükséges szavazatarányokat, minőségi többséget igénylő arányokat meghatározni, SZMSZ-eket megalkotni, hogy ezek – egy-egy kivételtől, tartós konfliktussal terhelt helyszíntől eltekintve – láthatóan működőképesek. Sok helyen volt már ugyanakkor nehezen megszületett, konfliktus után meghozott döntés. Ezek mindig a pénzről szóltak: a működtetéshez szükséges befizetésekről, a pályázati források, beruházások elosztásáról, illetve a szakképzési hozzájárulás sorsáról. De ezeket a döntéseket is sikerült mindig meghozni, ha máshogy nem, politikai háttéralkuk révén.

A legfőbb döntéshozói testületekben politikusok, vagy – ritkábban – megbízható delegáltjaik találhatók. A polgármesteri szintű részvételek – az elfoglaltságok miatt, illetve hogy a TISZK-ügy ezen a szinten csak egy a sok-sok probléma közül – olykor meghosszabbítják a döntéshozatal idejét, viszont azzal az előnnyel járnak, hogy politikai szinten – ahol a kompromisszum kialakítása az egyik legfőbb teendő sok döntésnél – e döntések könnyebben megszületnek, és nagyobb legitimitást élveznek.

A politikai támogatottság azt jelenti, hogy a kevésbé befolyásos személyek és testületek – az igazgatók tanácsa, a munkaszervezet vezetője, a tanácsadó testületek – biztos háttérrel tudhatnak maguk mögött, és – amennyiben ambicionálják, van, akik igen, mások nem – informálisan előbb-utóbb jelentős befolyást gyakorolhatnak mint döntéshozók, a politikusokkal, RFKB-val való kapcsolatot ápoló személyek. A munkaszervezet vezetőinek és a tanácsadó testület kulcsfiguráinak kiválasztásánál érzékelhető is ez a kettősség: egy részüket úgy választották, hogy informális befolyás gyakorlására alkalmasak legyenek, másokat éppen úgy, hogy lehetőleg „csak” végrehajtói szerepkörben értelmezzék magukat.

A Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságokról TISZK-szemmel

Az RFKB-k maguk nem voltak vizsgálatunk tárgyai, de minden beszélgetésnél – nem csak annál a 12-nél, ahol beszélgetőpartnerünk 5 RFKB valamelyikének volt tagja – hangsúlyosan előkerült jelenlegi és lehetséges szerepük, a beiskolázási irányok és arányok 2008-as és 2009-ben várt döntései, ezek megalapozottsága és lehetséges következménye a TISZK-ekre. Összességében, illetve a fenntartók, intézményvezetők többségükben – beleértve az RFKB-tagokat is – igen negatív véleményt formáltak a bizottságok működéséről, néhányan indulatosan kommentálták az általuk észlelt helyzetet. Semleges, akár egyetértő vélemények is elhangzottak olyan intézmények vezetői szájából, akik főleg kiemelten támogatott kategóriába sorolt szakmákat kínálnak, és azt remélik, hogy e döntések növelik tanulóik létszámát, illetve egy olyan TISZK-vezető részéről is, aki bizton számít arra, hogy a konkurens TISZK-kel szemben csak jól járhat bármilyen RFKB döntéssel, ezért reméli a keményen korlátozó döntést.

A legfőbb kifogás az RFKB-val szemben az, hogy elvileg egy kiegyensúlyozott összetételű, szakmai szempontokat érvényre juttató érdekharmónizáló testület kellene legyen, ezzel szemben szakszerűtlen és erősen átpolitizált. Az átpolitizáltság rögtön szembeötlő, ha az RFKB-k elnökeinek kilétét nézzük: jelenlegi és korábbi országgyűlési képviselőket látunk közöttük, társelnökeik magas rangú kamarai tisztségviselők, ami szinte sugallja a sokak által megfogalmazott állítást: nem szakmai, hanem politikai döntést hoznak, amikor egyes szakmák képzési keretéről, támogatásáról döntenek. Beszélgetőpartnerünk közül sokan a helyi RFKB több tagját ismerték, és ezek alapján mondták ugyanezt. Számos delegált nem is a delegáló szervezeteket képviseli, jó néhány képviselő van közöttük. A TISZK-ekben érdekelt – iskolaigazgatók, sőt TISZK-vezető is tagja az RFKB-knak (állítólag volt, aki összeférhetetlenség miatt lemondott, de ő ritka kivétel). Egy megyeszékhely aktív politikusát említik, aki minisztériumi delegált. „Most akkor miről beszélünk?“, fakadt ki egy szomszédos megye köztisztviselője. Volt, aki pártpolitikailag is egyenetlennek mondta a bizottságokat, ami az illető szerint azzal fenyeget, hogy a baloldal által vezetett településeknek kedvez. Ennek az első év „lájtos”-nak mondott döntéseiben nyomát sem találjuk, de az aggály jelenvaló.

A fentiek alapján nem véletlen, hogy a jövő évi RFKB-döntéssel kapcsolatban elhangozhatott az a magabiztos kijelentés, hogy „én el nem tudom képzelni, hogy az RFKB <ennek a városnak> nem kedvez”, ahol persze a város nevéen volt nevezve. A megyeszékhelyek, hatalmi centrumok képviselete ugyanis erős, van, ahol „csak a városházi osztályról ketten vannak benne”. Más úgy fogalmaz meg hasonló értelmű állítást, hogy „nem fog az ő döntésük nagyon erősen működni, mert mindhárom városnak megvan a nagyon erős leosztása”, mármint a három megyeszékhelyé. A gyengébb pozíciójú fenntartó képviselője viszont aggódik, és jelzi, hogy szinte bármit hajlandó megtenni azért, hogy figyelmen kívül hagyhassa az RFKB döntéseit. Főleg a széles támogatás tudatában reménykedik ebben, hiszen igen sokan lesznek, akik a szakmailag nehezen indokolható döntések ignorálásában lesznek érdekeltek. Az illető még jogi lépés megtételére is el van szánva, de azért a nagy többség beletörődik a helyzetbe, előre elfogadja az RFKB-k rájuk nézve akár hátrányos döntéseit is. Mások egyéb utakat próbálnak járni. „Az RFKB ülésein van lehetőség az ottani döntések megváltoztatására, ha az RFKB-ban az ember támogatóra talál”, mondja valaki. Ilyenre volt is már példa, de az előzetes nyomásgyakorlásban jobban bíznak. Tehát inkább az RFKB-üléseken való részvételben, az intenzív lobbizásban bízik a többség. Ha politikai döntések születnek, akkor politikai szintéren kell válaszolni. Egy jelentős város képviselője érzése szerint meg tudja védeni magát, „...hacsak az RFKB valamit nem tesz, de az ellen majd mi is teszünk valamit.” Van, aki inkább kikaput keres. Ha olyan szakmát sorolnak a nem támogatott kategóriába, amelytől a képző fő profilja roppan meg, akkor a tervek szerint ezeket a szakmákat átviszik a felnőttképzésbe. A 2008-as döntés azonban még kevés feszültséget okozott, pedig „amennyire erős a kamara az RFKB-kban, ennél vadabbat vártunk”.

Sokan kifogásolták az RFKB döntéseinek szakmaiságát is, hiszen elvileg szakmailag kiegyensúlyozott döntés meghozatala volna a cél. Ehhez azonban nincs meg a háttértudás. „Hiába viszik be a kamarai elnököket az RFKB-ba. Ő mondhatja azt, hogy nagyon tudja, hogy mi kell a munkaerőpiacnak, nem tudja”. Válság esetén különösen nem, de máskor sem. A kisebb foglalkoztatók különösen nem, de a nagyobbak is csak pontatlanul. „A vállalkozások azt sem tudják jelenleg megmondani, hogy léteznek-e majd fél év múlva, nemhogy azt, hogy milyen és mennyi munkaerőre lenne szükségük”. És mindezt a többéves átfutású nappali képzésre vonatkoztatni, amikor a szakmunkás-kibocsátás kétharmadát a felnőttképzés produkálja – nem szakmai szempontból tűnik ésszerűnek, hanem lobbierdekeket sugall. A szakmaiság hiánya mellett legalább ilyen aggasztó egyes szereplők hozzáállása. „A gazdaság nem tudja megmondani, hogy mi kell, együttgondolkodásra meg nem hajlandó... a

realitástól távoli vélemények fogalmazódnak meg, nézetek válnak általánossá. Egy RFKB-döntésben ezek a bizonytalan vélemények testesülhetnek meg”, jelzi egy osztályvezető. Ez az igazi veszély a fenntartók szemével nézve. Meglátásuk szerint a legbefolyásosabb szereplők, mindenekelőtt a kamarák egyszerűen nincsenek tudatában annak, hogy milyen károkat is okozhatnak a 2008-asnál „vadabb”, saját érdekeiknek megfelelő döntéseikkel.

Számos egyéb konkrét bírálat is elhangzott, például a tanügyigazgatási szempontból dilettáns kezelése a 30%-os kötelező létszámcsökkentésnek a nem támogatott kategóriába sorolt szakmák esetében. „Az RFKB által megadott számítási metódusok alapján 6-8 fős csoportokat el lehetne indítani. De az nem rentábilis, az értelmetlen, hát minimum a 12, de fenntartói engedéllyel elmehet 15-ig”. Ha viszont egyáltalán nem indítanak, akkor az lehet a bázis jövő évben, és utóbb hiány léphet fel, de legalábbis a kisebb munkaerő-piaci keresletet sem tudnák kielégíteni. Más, méltányossági szempont is felmerül. „Ha ön iskolaigazgató lenne, mit mondana annak a szülőnek, akinek a gyereke kilencedikben odajött az iskolába és én ezt ajánlottam neki. Most meg azt mondom, hogy húzzál anyádba. Ezt nem gondolták végig. Nem gondolták végig, hogy mi van, ha mi két éveként indítunk szakmát. Nullának a hetven százaléka nulla”.

Az is beszédes sajátossága a döntéseknek, hogy a kiemelten támogatott szakmák döntően fiús szakmák, a nem támogatott körbe pedig inkább lányos szakmák kerültek. Az viszont nem várható, hogy a helyhiány miatt eltanácsolt, saját elhatározásból fodrásznak vagy marketingesnek jelentkező lányokat géplakatosnak vagy kőművesnek irányítsák át. Ez szakmai szempontból szarvashiba. Ugyancsak problémás, többek által kifogásolt a régiók egységes kezelése. Ami egy régió egyik végében hiányszakma, abban a másik végében akár túlképzés is lehet. De a régióhatárokat sem vették figyelembe a döntéseknél, így adódhatott, hogy egy régióhatáron lévő kisvárost rendkívül súlyosan érintett egy korlátozó döntés, miközben a szomszéd régióban, ahova e városból tipikusan elmennek a diákok továbbtanulni nem volt hasonló korlátozás.

Ezek önmagukban gyermekbetegségek, egy első, kísérletinek tekinthető év elvileg kiküszöbölhető hibái. Ami nem küszöbölhető ki, az maga a struktúra. A szakértelem hiánya, amely az átpolitizált testületeket szükségszerűen jellemzi, valamint az a módszer, ahogy a háttértudást próbálják az RFKB-tagok számára biztosítani egy drága, de elhibázott logikájú és

módszertanú empíriával. Rossz mintán megkérdezett⁷, rossz kérdésre⁸ adott válaszokat dolgoznak fel, fontos kérdések felvetése, kutatása elmarad⁹, és az csak hab a tortán, ha még az ebből leszűrt, nyilvánvalóan csak orientáló jellegű – korrekt módon interpretált – információt is korlátozottan veszik figyelembe a testületek¹⁰.

A tiszkesedés néhány további következménye és a TISZK-rendszer jövője

A szakképző intézményrendszer a TISZK-ek felállásával egyelőre változatlan kapacitással működik. Gyakorlatilag mindenki bekerült valamelyik TISZK-be, azok a jelentéktelen kapacitással és alacsony színvonalon képzők is, akiknek kiszűrése a rendszer életre hívásának egyik fő célja volt. Így a kapacitásfeleslegek továbbra is jelen vannak a rendszerben. Ennek mértékét ugyanakkor eltérőnek ítélik: van, ahol a helyi megítélés szerint már alig van leépítendő kapacitás, máshol meg bőségesen. Ahogy csökkenő mértékben a párhuzamosságok is megmaradtak még, de a tiszkesedés már elindította a párhuzamosságok csökkentéséről való gondolkodást, itt-ott a tervezését is. Ennek azonban korlátai vannak.

⁷ A jelentős foglalkoztató közsféra teljesen kimaradt az első felmérésből, ezt könnyű korrigálni. Nagyobb, elvi gond, hogy a vállalati méret szerint hiába súlyozom a mintát, hiszen a munkaerőigényre vonatkozó kérdés mást jelent egy 5 fős, mint egy 500 fős vállalkozásnál. Utóbbinál lehetséges (bár nem optimális) szakmákra rákérdezni, előbbinél általában csak a kompetencia szintű igényfelmérés lenne releváns. Tehát *elméletileg sem létezik jó minta*, ha szakképesítés szintjén teszem fel a kérdést.

⁸ Még gazdasági fellendülés esetén sem várható pontos válasz arra, hogy 3-4 év múlva milyen szakmában hány főre lesz szüksége egy vállalatnak, hát még válság idején. Ezt még az RFKB-tagok, TISZK-vezetők is pontosan tudják, ezért a felmérés eredményeinek legitimitása, elfogadottsága alacsony. A kapott válaszok kutatók által interpretálható fontos jelzéseket adhatnak, de mennyiségi tervezési előkészítésre alkalmatlanok. A rövid távú, fél-egy éves munkaerőigény alkalmas lehet a felnőttképzési kínálat befolyásolására, de az iskolarendszerű kínálatot szakma szinten ne ez befolyásolja. Ott még kárt is okoz, mert a legfontosabb és elhanyagolt kérdésről – hogyan alapozzuk meg egy a következő 45 év munkaerőpiacán foglalkoztatható szakmunkás képzését – tereli el a figyelmet.

⁹ Irreleváns önmagában megtudni azt, hogy hány női szabó vagy géplakatos szakmunkásra van szükség egy régióban, ha nincsenek mellette például a bérkínálat kevésbé vonzó, a fekete munkával, a szakképzettséget nem igénylő munkával sokszor nem versenyképes adatai. Nincsenek mellette – a részben hozzáférhető! – adatok arról, hogy az adott szakmákban hány ezer főt képeztünk ki az elmúlt 10-20 évben, és hányan munkanélküliek közülük. Milyen munkakörülményeket milyenre cseréltek a – tudjuk, hogy tömeges méretekben – pályaelhagyók? Mi lett egyáltalán a munkaerő-piaci sorsuk, státuszuk? Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének kutatói szerint (Kézdi-Köllő-Varga: Az érettségit nem adó szakmunkásképzés válságtünetei, In: Munkaerőpiaci tükör 2008 /szerk.: Fazekas-Köllő, MTA KTI – OFA, 2008) tömegesen kikopnak a munkaerőpiacról a hiányszakmákban kiképzettek is, mert általános kompetenciáik alapján nem tart rájuk igényt a munkaerőpiac. Fontos volna megismerni a lakossági, tanulói aspirációkat is, a presztízs, a munkakörülmények fontosságát, mert hiába terelek egy képzési útra – némi anyagi ösztönzéssel, olykor némi kényszerrel – fiatalokat, ők a képzés során vagy utána szétszóródnak a munkaerőpiacon, egyéni érdekeiktől, aspirációiktól vezérelve, rosszabb esetben teljesen kiszorulnak onnan. A képzésükbe beruházott tőke pedig nem, vagy nem ott hasznosul.

¹⁰ A 2008-as RFKB döntések előkészítésének elemzése, MKIK GVI, 2009.
http://www.gvi.hu/data/research/szakiskola_2009_rfkb_dontesek_090307.pdf

Világos, hogyha két, egymástól 30-40 kilométerre fekvő városban párhuzamos képzés folyik, mondjuk 8-8 tanulóval, akkor ha csak az egyikben tartom meg, akkor nem lesz 16 tanulóm. Jó, ha 10. A szakiskolai tanulók ugyanis főleg a környéki falvakból járnak be, átszállással való utazásra annyi időt és pénzt kellene ráfordítani, vagy a kollégiumi lét nyugét és költségeit viselni, hogy legtöbben – egyes helyi felmérések szerint 70-80%-ban – inkább a helyi kínálatból választanának.

A TISZK-ek létrejötte az intézmények és fenntartók közötti versenyhelyzetet is átrendezi. Hogy hogyan, arról legfeljebb spekulálhatunk. Többen úgy érzékelik, hogy a versenyhelyzetük nem változott, de a többség figyel, és pozíciója szerint bizakodik vagy inkább aggódik. Félnek, hogy az erősebb pozíció most – főleg az RFKB-k döntései nyomán – gyorsabban fog érvényesülni, az átrendeződés felgyorsul. Márpedig éppen ez a központi akarat, az átalakulás fő célja.

A korábbi HEFOP és a jelenlegi TIOP pályázati körökben együttesen mintegy 30 milliárd forint kerül felhasználásra 2010 végéig. Ez számos központi képzőhely építéséhez, felújításához, felszereléséhez járul hozzá. Ezt szeretik a politikusok, köztisztviselők, mert pozitív helyi médiahír, hogy X-százmilliót kap városunk, iskolánk. Ugyanakkor a központi képzőhelyekről nincs egységes koncepció. Az immár 6 éves történetből az látszik, hogy a német képzőközpontokra hajazó ún. Technológiai Központok létrehozásából mára odáig szelődött a történet, hogy a beruházásokat koncentráltan, ne szétaprózva költsék el. A források elosztása helyben politikai alkuk kérdése, és legalább két olyan esetet ismertünk meg, ahol több szereplő – és nem a sértett kimaradók, hanem a kedvezményezettek – irracionálisnak láttatták a beruházást. Botlottunk olyan, már a HEFOP-ból finanszírozott százmillióos beruházásba, amely nyilvánvalóan kihasználatlan. Ezek szerepe, későbbi működtetése, még nyitott, és nyilván kölcsönhatásban van a majdani profilracionalizálásokkal. A használói kör motiválása, finanszírozása sem megoldott még. Egyelőre inkább a helyi erők pozicionálására hat, mint magára a képzésre.

Pedagógusmozgásra, áthelyezésre eddig még nem került sor, de több helyen jelezték, hogy a várható kapacitás-leépítés, profilátrendezés érinti a pedagógusfoglalkoztatást is. Elbocsátásokra is szükség lehet, és szaktanároknak, szakoktatóknak esetleg költözniük is kell majd: menni kell majd a profil, az elvándorló munkahely után.

Az intézmények gazdálkodása, finanszírozása egyelőre nem változott. Ez az az égető kérdés, amelyben nagy a bizonytalanság az intézményeknél és fenntartóknál is, bár lényegi elmozdulásra nem számítanak. Egyes fenntartók abban reménykednek, hogy a racionalizálás révén a működés legalább valamivel olcsóbb lesz, bár egyesek ennek ellenkezőjétől félnek. Megtakarítást nem remélnek, viszont „az új szervezet” fenntartása és az új funkciók többlet költségeket igényelhetnek.

Az intézmények autonómiája máris csökkent az érintettek érzése szerint. Az adminisztrációs, dokumentációs, menedzsment, minőségbiztosítási, mérés-értékelési, tankönyv-beszerzési és más tevékenységek részbeni közös, vagy csak egyeztetett végzése, a modulterképek és egyes helyeken a pedagógiai programok harmonizálása a helyi szakmai autonómiát csökkenteni fogja. A nyereség a nagyobb szakmaiság, egy széles körben való együttműködés tapasztalati és hatékonysági előnyei lehetnek, de hogy az intézmények és testületeik ezt hogyan élik majd meg, az nagyban múlik a fenntartókon és intézményvezetőkön.

A rendszer jövőjével, stabilitásával kapcsolatban számos probléma, bizonytalanság merült fel. Ezekről – a szereplők számára létfontosságú – kérdésekről egyelőre csak spekulációk vannak, hiszen a döntéshozók, különösen a jövő évben esedékes kormányváltást követően döntési helyzetbe kerülők szándékait nem ismerhetjük. Kellene-e egyáltalán a TISZK-ek a jövőben is, vagy egyszerűen térségi irányításra lehet majd áttérni, és nem lesz szükség erre a trójai faló típusú képződményre? Ezzel ki lehetne küszöbölni azt a malört, amit a csak nevükben térségi, de nem térségi alapon szervezett TISZK-ek okoztak. Ezt a helyzetet méltányosan ugyanis az RFKB-k akkor sem tudnák kezelni, ha kiegyensúlyozott, a szakmai prioritások szerint működő szervezetek lennének.

Az már látszik, hogy a TISZK-eken belüli és a TISZK-ek közötti mozgás is elkezdődött, bizonyos váltási-helyezkedési szándékok máris vannak, egy kevesen a kapun kívülről próbálnak még bekéredzkedni. Néhány TISZK nem látszik hosszabb távon életképesnek, és egyelőre kérdés, hogy intézményeik sorsa mi lesz. Esetleg TISZK-ek fúziója révén, vagy a „nagy hal megeszi a kicsit” törvénye szerint zajlik majd a racionalizálási folyamat? A térség szakmai szereplőinek megfontolásai, vagy kvázi piaci mechanizmusok fogják a kapacitásokat megrostálni? Hogyan rendezi ez majd a nagyvárosokban és kisvárosokban zajló képzések volumenét, a képzési szintek és profilok megoszlását,

minőségét? Hogyan változik majd a lakosság – különösen a szakképzésben érdekelt, kisebb településen lakó, kevésbé tehető réteg – számára hozzáférhető kínálat és fiataljaik továbbtanulási aspirációja? Nem szabad ugyan elfelejteni – bár legtöbben sajnos nem kalkulálnak vele –, hogy nem csak szakképzési, nem csak munkaerő-piaci, de társadalmi kérdéstről van szó. Ezért mondhatta valaki bölcsen, hogy ügyse az fog történni, amit az Excel táblákban elterveznek, és nem is szabadna olyan döntéseket hozni, amik *csupán* az Excel táblák racionalitását követik. Miközben a munkaerőpiac igényeinek fontosságát, az ahhoz való illeszkedési szándékot senki nem kérdőjelezi meg.

Különösen fontos szem előtt tartani, hogy a magánszféra iskolái nagy részének labilis, kiszolgáltatott a pozíciója. Nincsenek információink arról, hogy az ő lobbijük elégséges lesz-e – az olyan, amilyen – piaci körülmények között versenyképesnek bizonyult képzési kapacitásuk életben tartására. Erről nem nyilvánosak a szakpolitikai irányítás szándékai sem. Az már látható, hogy a nem önkormányzati iskolák kérdését nem sikerült megnyugtatóan rendezni a TISZK-rendszer eltervezésekor. Ennek a szektornak a szerepéről kellene gondolni és mondani valamit. Tulajdonképpen az állami szakképzési feladatellátást kellene nyilvánosan megvitatni. Egyelőre egymásnak ellentmondó köztisztviselői véleményeket hallottunk az állami szakképzés szükségességéről. Egyesek szerint a közoktatás maradjon állami feladat, de a szakképzésben erre semmi szükség. A 16-18 éves korig tartó alapozás utáni szakaszból, a szakképzési évfolyamok működtetéséből az államnak ki kellene vonulnia. Mások éppen azt üdvözlik, hogy a magánszektort most végre sikerül visszaszorítani, ami annyi kárt okozott az önkormányzati fenntartásnak, helyenként ellehetetlenítette a színvonalatlan, és nem egyenlő versenyfeltételek melletti képzési kínálatával. Az RFKB-k bármilyen döntést hoznak majd 2009. szeptemberében, ebben a kérdésben is állást fognak foglalni, ha nem is explicit, de döntéseikből kiolvasható módon.

Egy érdekes és bátor, sok elemében üdvözlendő folyamat elkezdődött tehát, és nagy ütemben rendezzi át a viszonyokat. Hogy hova vezet, nem tudhatjuk. Ezek a központok térségi lesznek? Integráltak? Technológiaiak – ahogy 2003-2004-ben hívták még őket? Pár év múlva lesznek egyáltalán?

Következtetések és javaslatok

1. A politika képviselői, és ezáltal szempontjai oly mértékben hatottak a tiszkesedés folyamatára, hogy a szakmai szempontok kényszerűen háttérbe szorultak, és így az eredeti célok (térségiség, alacsony minőség kiszelektálása, hatékonyság növelése) részben kiiktatódtak a folyamatból. Ráadásul – különösen az RFKB-k révén, de bizonyos fokig a társulások és társaságok döntéshozó testületeiben is – a politika és a legjelentősebb lobbierők folyamatosan uralják a legkonkrétabb egyedi szakmai döntések terepét. Ez a döntések legitimitását veszélyeztető, napi bizonytalanságot okozó jellegén túl nyilvánvalóan veszélyezteti a célok teljesülését. Ez azzal a következménnyel jár, hogy a rendszer egészét nem szolgáló, nemkívánatos csoportérdekek érvényre jutnak, és a rendszer drága marad, kiszelektálásra érdemes kapacitásai megmaradhatnak, fejlesztendő értékei leépülhetnek, a lakosság rosszabb szolgáltatáshoz jut és a munkaerőpiacnak való megfelelés sem javul. *Minthogy a jelen struktúrában és szabályozás mellett a politika önkorlátozására illúzió volna számítani, ezért – különösen az RFKB-kra vonatkozóan, de alighanem a TISZK-ekre vonatkozóan is – új szabályozási helyzetet kell teremteni. Ennek nyilván átfutási ideje van, de az irányító minisztériumoknak addig is meg kell követelniük a szakmai elemek prioritását, és a most még átpolitizált folyamatok független szakértők általi szakmai kontrollját kell biztosítaniuk.*
2. A TISZK-eknek egy jelentős hányada nem területi elven szerveződött, így az eredeti elképzelések szerinti, RFKB-khoz rendelt beiskolázási irány és arány döntések a rendszer egészét szolgáló, területi és egyúttal szektorsemleges módon elvileg sem hozhatók meg, ráadásul a munkerő-piaci szempontból nem egységes régiók térségeinek külön kezeléséről is gondoskodni kell. *A rendszer előző pontban is jelzett átalakításánál ezeket a szempontokat figyelembe kell venni.*
3. Bár a nem önkormányzati képzők helyzete konkrétan nem volt vizsgálatunk tárgya, nyilvánvaló, hogy új, ebben a formában nem szándékolt (legalábbis deklaráltan nem szándékolt) helyzetbe kerültek. *Ez az új helyzet egy gyors, szakmai szempontok szerint végzett felmérést, majd a szektorra vonatkozó politikai döntést igényel.*

4. Szintén a rendszer átpolitizáltságának természetes, de diszfunkcionális következménye lehet, hogy a centrumokban, a nagyvárosokban, illetve a perifériákon, a kisvárosokban felhalmozott szakképző kapacitások és értékek nem szakmai megfontolások, hanem erőfölények alapján szelektálódnak, és a társadalmi értelemben kívánatosnál jobban koncentrálnak a centrumokban. *Ezért a centrumok és perifériák munkamegosztásában is kell gondolkodni. Kívánatos lenne e munkamegosztást oly módon befolyásolni, hogy a magasabb szinteken (főleg a 13-14. évfolyamon) a képzések a centrumokban folyjanak, a 9-12. évfolyam (de minimálisan a 9-10. évfolyam) szakközépiskolai, és 16 éves korig a szakiskolai szakmai előkészítő évfolyamok pedig a kisebb településeken is, onnan ne szoruljanak ki. A kisvárosok megfelelő finanszírozási ösztönzőkkel megőrizhetnék a gazdaság által hiányszakmáknak érzékelt területeken a szakképző kapacitásaikat is, ezekben a hiány mérséklése érdekében kisebb létszámokban is beiskolázhatnának. Hiszen hiányszakmákra döntően a kisváros környéki falvak diákjait lehet beiskolázni, akik a centrumokban folyó képzések terheit nem vállalják. A kisvárosok és nagyvárosok munkamegosztása a szakképzésben tovább erősíthetné a tizkesedés közben megfigyelt tendenciát a küldő és fogadó intézmények elválását, a szakképző évfolyamok – elméletileg majd minden szereplő által kedvelt, de népsűrűség függő – leválasztását.*
5. A frissen kialakult TISZK-rendszer annak trójai faló jellege, kényszerű öszvér-szabályozása (bármilyen ötletes és kreatív is), és az alulról szerveződésnek helyenként a célokkal ellentétes irányba való fejlődése miatt beavatkozást igényel, ezt minden szereplő látja. Sokan a TISZK-rendszer fennmaradásáról sincsenek meggyőződve. Márpedig mélyreható átalakítás hatékony és szakmailag racionális csak akkor lehet, ha az új viszonyok stabilitásában a szereplők hisznek, különben napi érdekek mentén születnek döntések. *Ezért a 2010-ben kormányra kerülő új hatalomnak a politikai racionalitás szerinti lehetséges legkorábbi alkalommal jeleznie kell a keretekre vonatkozó szándékokat, hogy a rendszer stabilitását biztosítsa, mert késlekedésével az átpolitizált rendszer mikrofolyamatainak rombolását növelheti.*

TARTALOM

Bevezetés.....	2
Az alapprobléma	2
A TISZK-ek előképei	2
Az előzmények	4
A kutatás módszere	6
A kutatás eredményei	9
Az egész országban lezajlott folyamat fő mutatói	9
A TISZK-rendszer kialakulásának jellegzetességei	15
A fő motívum: a pénz.....	15
Főszerepben a politikusok.....	16
A TISZK-ek településföldrajza, a lefedett térségek	17
Az első körös TISZK-ek tapasztalata és átalakulása.....	20
Melyik modell? Társulás vagy társaság?	22
Mi legyen a tiszk lényege?	23
TÁMOP, TIOP	25
Képzési szintek és profilok szerinti szerveződés	28
A TISZK-ek vezetői	29
Döntéshozatal, befolyások	30
A Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságról TISZK-szemmel	31
A tiszkesedés néhány további következménye és a TISZK-rendszer jövője	34
Következtetések és javaslatok.....	38